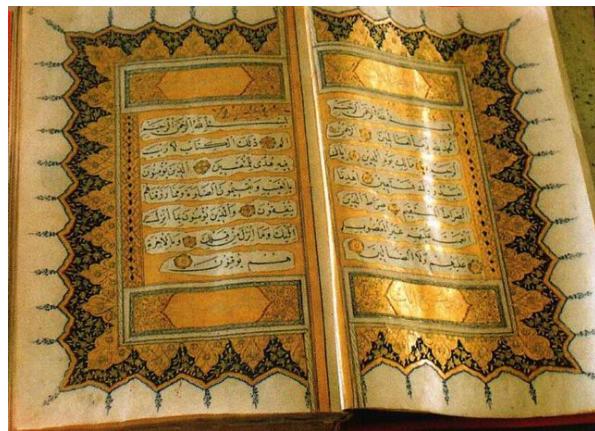

Jevreji, kao proroci u Kur'anu i muslimanskom verovanju

Autor teksta i izbor slika: Aron Albahari

Kur'an

Prema muslimanskom verovanju, Kur'an je poslednja Božija (Allahova) objava u obliku knjige predata čovečanstvu preko poslednjeg Božijeg Poslanika – Muhameda.

„*Allah (Bog) je (jedan), nema boga osim Njega, (koji) vječno živi i vlada* (svim stvorenjima). *Objavio ti je Knjigu s Istinom, potvrđujući ono što je prije* (objavljeni). *Prije je objavio Tevrat* (jevrejsku Toru - Stari zavet) *i Indžil* (hrišćanska Jevanđelja – Novi zavet) *kao uputu Ijudima, a objavio je* (i) *Furkan* (jedan od naziva za Kur'an). *Teška kazna* (čeka) *one koji ne vjeruju u Allahove znakove. Allah je moćan* (i) *kažnjava.*“ (Kur'an, poglavlje /sura/ 3, ajeti 1-4).

Kur'an, koji je nastao u 7. veku i koji je dao napisati Prorok Muhamed (jer on lično nije znao čitati i pisati)^{1*} temeljno je delo muslimanske religije. Prema muslimanskom verovanju on je „Allahova Objava“ koja je stavljena na srce Allahovom Poslaniku *Hazreti* (cenjenom, poštovanom) Muhamedu, a koju mu je preneo „*Er-Ruh-ul-emin*“ – sigurni i pouzdani Duh (andeo Džibril, hebrejski Gavriel, latinski Gabrijel). U samom tekstu Kur'ana se za njega susreću još i sledeći nazivi: *Kitab-knjiga*, *Furkan*-koji rastavlja pravo od krivoga, *Zikr-opomena*, *Hikmet-mudrost*, *Šifa-lek*, *Rahmet-milost*, *Ruh-Duh*, *Nur-svetlo*, itd.

Sastoje se od 114 poglavlja (*sura*) koji ukupno sadrže 6247 *ajeta* (znakova, zapovedi, dokaza). Najkraće poglavlje sadrži svega 3 *ajeta*, a to su poglavlja 103, 108 i 110, a najduže je 2. poglavlje koje sadrži 286 *ajeta*. Sadržaj Kur'ana je postepeno zapisivan i objavlјivan i njegovo se zapisivanje upotpunilo i izvršilo za 23 godine. On nije hronološki zapis (poglavlja nisu poredana po redu kako su objavlјivana) već je sam Muhamed određivao gde će se pojedini *ajeti* ili *sure* (poglavlja) staviti, odnosno zapisati u njegovom sadržaju. Kur'an nije bio potpuno sakupljen u jednu knjigu (zbirku) za života Muhameda i njegovo konačno kompletiranje i sastavljanje u jednu knjigu učinili su njegovi *ashabi* (savremenici i lični poznavaoци Muhameda) Ebu-Bekir i Utman (Osman) ibn Afana (579.– 656.g., zet Muhamedov i kasnije treći *sunitski kalifa*).

Jedan deo Kur'ana je objavljen u Meki (93 poglavlja-*sure*), a drugi u Medini (21 poglavlje-*sura*). Posebna odlika proročanstava iz Meke, koja su objavlјivana u vremenu od trinaest godina, je, da se u njima iznose Allahova predskazanja, dok se u onima objavljenim u Medini, u narednih deset godina, pokazuje kako su se ona ostvarila.

Iako je Kur'an centralni i osnovni verski tekst islama i muslimanske vere, on sadrži oko 50 zapisa o ličnostima ili događajima iz jevrejske Biblije – *Starog zaveta - Tore*, kao i nekolicinu iz hrišćanskog *Novog zaveta- Jevanđelja*. Jevreji kao narod (direktno imenom ili posredno), Izraelci i likovi pojedinaca Jevreja (praotaca-rodonačelnika, proroka, vođa, kraljeva, likova iz istorije) pomenuti su u pedeset i jednom (51) poglavlju (*suri*) Kur'ana od ukupno 114. Neovisno da li samo kratkim pomenom ili celom pričom, pozitivno ili kritički i negativno^{2*}.

^{1*} Ovo nam kaže Kur'an u 7 poglavlju (*suri*), u 19. delu, u *ajetima* 156. i 157.

^{2*} Jevreji u 22 poglavlja, Izraelci u 19, jevrejska sveta knjiga *Tora* (arapski *Tevrat*) u 36, izraelski kraljevi Saul, David i Solomon u 8, Mojsije u 37, Abraham u 25, Isak u 13, Jakov u

Od ukupno 25 proroka koji su pomenuti u Kur'anu, 22 su preuzeti iz Biblije i biblijske istorije, **a njih 15 su Jevreji**. Od ukupno 8 poglavlja (*sura*) koja su kompletno posvećena pojedinim ličnostima i po njima nose ime, šest (6) su posvećena prorcima iz Biblije, od čega su čak četiri (4) jevrejski likovi – Jevreji (Jonah-10-to poglavlje, Jozef-12-to poglavlje, Abraham-14-to poglavlje i Mirjam-19-to poglavlje) i njihovim su imenima dati i naslovi tih poglavlja (*sura*).

JEVREJSKO IME PROROKA	NJEGOVO IME NA ARAPSKOM JEZIKU	TITULA	KOLIKO SE PUTA POMINJE U KUR'ANU
ABRAHAM	IBRAHIM	PRAOTAC JEVREJA (I ARAPA)	69
ISAK	ISHAK	PRAOTAC I VOĐA	17
JAKOV	JAKUB	PRAOTAC I VOĐA	16
JOZEF	JUSUF	VOĐA	27
MOJSIJE	MUSA	DUHOVNI I SVETOVNI VOĐA	136
ARON	HARUN	DUHOVNI VOĐA	20
JEZEKIEL	D(Z)UL-KIFL	VOĐA I PROROK	2
DAVID	DAVUD	IZRAELSKI KRALJ	16
SOLOMON	SULEJMAN	IZRAELSKI KRALJ	17
ELIJAH	ILIJAS	PROROK	4
ELIŠA	EL'JESEA	PROROK	2
JONAH-JONA	JUNUS	PROROK	6
ZAHARIJE	ZEKERIJA	PROROK	7
JOŠUA-ISUS	ISA	PROROK I VOĐA	29
JOHANAN-JOVAN KRSTITELJ	JAHJA	PROPOVEDNIK	5

Tabela prikaza petnaest proroka – Jevreja, koji se pominju u Kur'anu

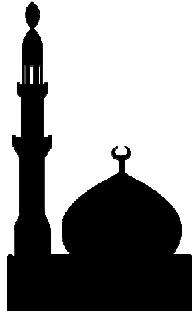
Prorok koji je najviše puta pomenut u Kur'anu - ukupno 136 puta, je jevrejski vođa i utemeljitelj jevrejske vere, Mojsije (arapski Musa). U dva poglavlja (*sure*) njemu je posvećena većina delova tih *sura* (u 20-om poglavlju 5 od 8 delova, i u 28-om poglavlju – 5 od 9 delova) u kojima je opisano njegovo rođenje i život, a u 7-om poglavlju (*suri*) od 24 njena dela, njemu i izbavljenju njegovog naroda (Jevreja) iz egipatskog ropstva kao i okolnosti primanja božijih zakona (na Sinaju) i njihova važnost, posvećeno je čak 9 delova.

Pregledom i analizom 114 poglavlja (*sura*) Kur'ana, dolazi se do sledeće činjenice: **čak 29 posto ukupnog teksta Kur'ana posvećeno je Jevrejima i ličnostima koje pominje Biblija!** Skoro je neverovatno koliko je Muhamed, kao autor Kur'ana, imao potrebu pominjanja i uključivanja u ukupni tekst Kur'ana likova i ličnosti iz korpusa jevrejskog naroda – Jevreja, kao i same Biblije.

10, Aron u 12, istorijske ličnosti: Jozef, Zaharije, Mirjam u 14, jevrejski Hram u 1 (zbir je veći od ukupno 51 poglavlja jer se u pojedinim poglavljima pominjalo više navedenih jevrejskih likova ili tema: Jevreja, Izraelaca, Tore, Deset božjih zapovedi (Kur'an ih naziva „ploče“ – misleći na kamene ploče), Mojsija, Davida, Solomona, Jakova, Isaka, jevrejski hram, itd).

Generalno, ono što je još karakteristika Kur'ana i njegovog sadržaja, je često "polemisanje" sa judaizmom i hrišćanstvom, kroz neretku kritiku na račun Jevreja i hrišćana koji su, navodno, nedosledno provodili Božije poruke ili sa navodnom nedoslednošću primali i odnosili se prema ličnostima "božijih poslanika", što se u Kur'anu često zamera Jevrejima i hrišćanima. Možda je to i shvatljivo sa aspekta rivaliteta koji je islam kao nova religija, i Kur'an kao njegov esencijalni izvor i zbir, imao u odnosu na već postojeće jednobožačko verovanje Jevreja i hrišćana. Iako je islam kao religija u vreme svog formiranja, a kroz delovanje Muhameda, doneo i autohtoni element jednog novog jednobožačkog verovanja, ipak je to verovanje bilo jedan "nastavak" i određena "dogradnja" već postojećeg verovanja u jednoga Boga, iskazanog u religijama judaizma i hrišćanstva. To je čak i direktno pomenuto u Kur'anu, u 42. poglavlju (*suri*), gde jasno kaže: „*Objasnio vam je* (Bog, o.a.) *od vjere ono što je naredio Nuhu* (Noahu, o.a.), *i što smo objavili tebi* (svakom čoveku, o.a.) *i što smo naredili Ibrahimu* (Abrahamu, o.a.), *Musau* (Mojsiju - kao utemeljitelju jevrejske vere, o.a.) *i Isau* (Jošui, Isusu – kao utemeljitelju hrišćanske vere, o.a.): *ispovjedajte vjeru i u tome se ne razilazite*“.

Zato možda ne treba da čudi da je već pomenuti jevrejski zakonodavac i vođa – **Mojsije** (arapski Musa) spomenut više puta u Kur'anu (ukupno 136 puta) i od samog Muhameda, i to u ukupno 37 poglavlja (*sura*) ili jevrejska sveta verska knjiga **Tora** (arapski Tevret) u čak 36 poglavlja !!!

Islam

Islam svakako jeste jedan autohtoni (samostalni) pogled na aspekt verovanja u jednoga Boga – Allaha, iskazan i sabran u Muhamedovom učenju, a predat kroz formu knjige – Kur'ana, kao najsvetije pisane reči te nove vere i tog novog učenja. Ali nesumljivo je i da su značajan uticaj na to Muhamedovo učenje ostavila druga dva ranija teološka gledanja na postojanje sâmo jednog Boga – judaizam (jevrejska vera) i hrišćanstvo.

O tom značaju prihvatanja vrednosti i važnosti tih, od islama ranijih verovanja i učenja u postojanje sâmo jednoga Boga, kroz verski aspekt judaizma (jevrejske vere) i hrišćanstva, možda je ponajbolje rečeno u samom Kur'anu, u 6. poglavlju (*suri*), u 90. *ajetu*, gde piše: „*To su oni* (poslanici jevrejskog i hrišćanskog verovanja i njihova učenja, o.a.) *koje je Bog uputio na pravi put, pa i ti (Muhamede, o.a.) slijedi njihovu uputu*“.

Sa aspeksa ovoga rada koji govori o prisustvu i uvažavanju velikog broja Jevreja kao proroka u samom Kur'anu i ukupnom islamskom verovanju, u daljem tekstu će svi oni biti predstavljeni zajedničkim pojašnjnjem njihovih ličnosti, uloge i njihovog značaja i uvažavanja kako u judaizmu (jevrejskoj veri), tako i u islamu, kao i objašnjnjem razlogu njihovog preuzimanja, pre svega iz jevrejske vere ali i hrišćanstva, u islam, te njihovog poštovanja kao proroka i glasnika u Kur'anu i u ukupnom muslimanskom učenju.

Proroci (poslanici) i glasnici u judaizmu (jevrejskoj veri) i islamu

Prema muslimanskom verovanju, islam poznaje oko 124.000 proroka, ali samo njih 25 je poimenično pomenuto u Kur'anu. Svi oni, pomenuti u Kur'anu, su i glasnici. Prema islamskom učenju, Muhamed se smatra poslednjim prorokom (poslanikom) i glasnikom u odnosu na sve ranije pre njega.

U islamu postoji razlika između "proroka" i "glasnika". Svi "glasnici" Božiji (Allahovi) su i proroci, ali svi proroci nisu "glasnici". Muslimansko učenje zahteva verovanje u sve proroke i glasnike (videti - <https://www.facebook.com/notes/isa-abdul-ahad/razlika-izme%C4%91u-poslanika-rasul-i-proroka-nabi/528614430509590>).

Interesantno je da jē i jevrejska (hebrejska) i arapska reč za "proroka" **nabi**, i u Kur'anu se ta reč pominje 75 puta.

Arapska reč za "glasnika" je **rasul**, i ona se u Kur'anu pominje 300 puta. Hebrejska (jevrejska) reč za "glasnika" je **Mallah**, i ona je više ekvivalent reči i pojmu "anđeo". Interesantna je i sličnost arapske reči **Malaikah** koja takođe znači anđeo, sa hebrejskom (jevrejskom) reči **Mallah**.

Kao što je već ranije ovde i rečeno (u tabeli na strani 3) od tih 25 proroka koji su imenom pomenuti u Kur'anu, **22 su preuzeti iz Biblije i biblijske istorije, a 15 od njih su Jevreji**.

U 6. poglavlju (*suri*) Kur'ana, u 10. delu, pod naslovom "**OSTALI POSLANICI**", u ajetima od 83 do 86, zbirno su na jednom mestu pobrojani kao proroci skoro svi ti jevrejski likovi (ličnosti): Abraham, Isak, Jakov, David, Solomon, Jozef, Mojsije, Aron, Zaharije, Johanan (Jovan Krstitelj), Jošua (Isus), Elijah, Eliša i Jonah. Ovom pobrojanom "spisku" jevrejskih poslanika u Kur'anu, kao petnaesti nedostaje još samo jevrejski vođa i prorok iz 6. veka p.n.e. - Jezekiel, koji se pominje u 38 poglavlju (*suri*).

Značaj koji Kur'an daje ovim jevrejskim ličnostima u formi proroka možda se ponajbolje vidi, takođe u 6. poglavlju, u ajetima od 86. do 90., gde Kur'an kaže: "**Svakog od njih smo odlikovali nad** (ostali, o.a.) **narod**. (Odlikovali smo, o.a.) *i nekoga od njihovih roditelja, njihova poroda i njihove braće* (dakle, ovo se sve odnosi na jevrejski "porod, braću, roditelje" - Jevreje, o.a.). **Mi smo ih odabrali i uputili na pravi put** (i prihvatili ih i uključili i u muslimansko verovanje, o.a.)....**To su oni kojima smo dali Knjigu** (jevrejsku Toru-Bibliju-Stari zavet i hrišćanska Jevandelja – Novi zavet, o.a.), **mudrost i poslanstvo...**".

Tri proroka koja imenom pominje Kur'an, a koji nisu preuzeti iz Biblije, ili nisu Jevreji, su: **Saleh** (Salih) - prorok antičkog naroda Tamud, iz predislamske Arabije; **Šuaib** (Šuajb) – prorok iz naroda Midian (arapski Madjan), takođe iz predislamske Arabije, i sam **Muhamed**.

U Kur'anu se međutim pominju bar još četiri proroka, ali ne direktno imenom (Lukman, Kidr, Zulkarnej /!?, Samuel, i "tri poslanika grada" /36:13-14/), i jedan imenom (Ezra-Uzeir) ali ne kao prorok, mada ga islamsko učenje tretira kao takvog.

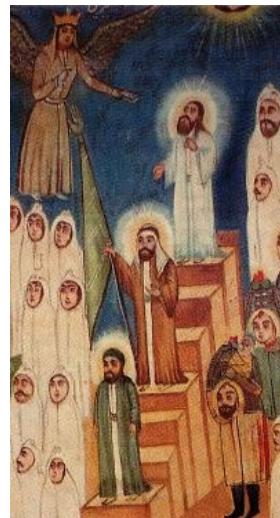
I ponovo i među njima, dva su jevrejski likovi (ličnosti) – Jevreji: **Ezra** (arapski Uzeir) jevrejski sveštenik i pisar (u Bibliji mu posvećena: *Knjiga o Ezri*), i **Samuel** (arapski Samaval) jevrejski vođa (u Bibliji su mu posvećene dve

knjige: *Prva i Druga Knjiga o Samuelu*).

Zanimljivo je da i u samom tekstu Kur'ana postoji naznaka da su neki od proroka imenom pomenuti, a neki ne. Pa tako u 40. poglavlju (*suri*), u 78. ajetu, piše: "*Mi smo uistinu slali prije tebe poslanike i neke od njih smo ti spomenuli* (imenom, o.a.), *a neke ti nismo spomenuli* (imenom, o.a.)".

Važno je pomenuti da se u Kur'anu svi proroci pominju u isključivo pozitivnom i afirmativnom smislu, i nema nikakve polemike i pitanja o toj njihovoj isključivo i samo pozitivnoj slici, imajući u vidu koja im je u Kur'anu dodata.

"Sudnji dan", slika sa prikazom prôroka iz Kur'ana, osim Muhameda, islamska minijatura, 19. vek, Iran (slika desno)

Štaviše, Kur'an često kritikuje Jevreje i hrišćane zbog, u Bibliji povremeno iskazanih sumnji i prepirkki koje obični narod (Jevreji ili hrišćani) vode sa svojim prorocima. I to je jedna od razlika Biblije i Kur'ana.

Ovde sledi pregled koliko puta i u kojim poglavlјima su pomenuti ovih 15 Jevreja, proroka u Kur'anu, direktno imenom (nekad i indirektno), kao i dva koji se ne navode direktno imenom ili kao proroci, ali ih islam tako tretira:

- **Mojsije** – jevrejski vođa i zakonodavac - u 37 poglavlja (2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 35, 37, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 51, 53, 61, 73, 79 i 87);
- **Abraham** – jevrejski praotac - u 25 poglavlja (2, 3, 4, 6, 9, 11, 12, 14, 15, 16, 19, 21, 22, 26, 29, 33, 37, 38, 42, 43, 51, 53, 57, 60 i 87);
- **Jošua – Isus** – prorok i vođa, u Bibliji, u *Jevanđelj po Mateju*; 2:2, pomenut kao "Jevrejski kralj", od loze izraelskog jevrejskog kralja Davida - u 14 poglavlja (2, 3, 4, 5, 6, 19, 21, 23, 33, 35, 42, 43, 57 i 61);
- **Isak** – jedan od trojice jevrejskih praotaca - u 13 poglavlja (2, 3, 4, 6, 11, 12, 14, 19, 21, 29, 37, 38 i 51);
- **Aron** - Mojsijev brat, poglavnik jevrejskih sveštenika i duhovni vođa - u 12 poglavlja (4, 6, 7, 10, 19, 20, 21, 23, 25, 26, 28 i 37);
- **Jakov** – jedan od trojice jevrejskih praotaca od čijih je 12 sinova nastalo 12 jevrejskih plemena - u 10 poglavlja (2, 3, 4, 6, 11, 12, 19, 21, 29 i 38);
- **David** – izraelski kralj, vladao od 1010. do 970.g.p.n.e. - u 8 poglavlja (2, 4, 5, 6, 21, 27, 34 i 38);
- **Solomon** – izraelski kralj, vladao od 970. do 930.g.p.n.e. - u 7 poglavlja (2, 4, 6, 21, 27, 34 i 38);
- **Jonah** – Jona, jevrejski prorok severnog kraljevstva Izrael, iz 8.v.p.n.e. - u 6 poglavlja (4, 6, 10, 21, 37 i 68);
- **Elijah** – Elias, najznačajniji jevrejski prorok i čudotvorac severnog kraljevstva Izrael iz 9. veka p.n.e. - u 3 poglavlja (6, 37 i 38);
- **Jozef** – omiljeni sin jevrejskog praoca Jakova, postao i jevrejski vođa - u 3 poglavlja (6, 12 i 40);

- **Zaharije** – sveštenik jevrejskog Hrama u Jerusalemu i otac jevrejskog asketskog propovednika iz 1. veka Johanana (Jovana) Krstitelja - u 3 poglavlja (6, 19 i 21);
- **Johanan – Jovan Krstitelj** – jevrejski asketski propovednik iz 1. veka, kasnije pristupio hrišćanstvu - u 3 poglavlja (6, 19 i 21);
- **Eliša** – jevrejski prorok - u 2 poglavlja (6 i 38);
- **Jezekiel** – jevrejski vođa i prorok iz 6. veka p.n.e. - u 2 poglavlja (21 i 38);
- **Ezra** – (480.- 440. g.p.n.e.), jevrejski sveštenik i pisar koji je 459.g.p.n.e. predvodio oko 5.000 izraelskih prognanika iz vavilonskog ropstva na povratku u Izrael – Judeju, i u Jerusalem, Jevrejima sveti grad. Jedna od najrespektovanijih ličnosti judaizma zvani i Ezra Sveštenik i Ezra Pisar, veliki zagovornik strogog pridržavanja jevrejskih verskih zakona *Tore* - u jednom poglavlju (9);
- **Samuel** – jevrejski vođa, poslednji iz kategorije sudaca, a prvi od velikih proroka koji su počeli proricati unutar *Zemlje Izraela*. On je pomazao prva dva kralja izraelskog kraljevstva - Saula i Davida. U Bibliji su mu posvećene dve knjige: *Prva i Druga Knjiga o Samuelu*, a u Kur'anu je pomenut posredno u jednom poglavlju (2: ajet 247. "Reče im njihov poslanik"), u kontekstu pomazanja prvog izraelskog kralja – Saula.

Svakako je važno pomenuti da ti Jevreji koji su uzeti kao proroci u Kur'antu i muslimanskom verovanju, nisu svi bili proroci i po jevrejskom verovanju, već su neki bili samo praoci, kraljevi, sveštenici, vođe ili propovednici.

U nastavku se daje prikaz svakog od 15 imenovanih i 2 neimenovana proroka u Kur'antu koji su bili Jevreji, a koje islam slavi i poštuje, sa kratkim osvrtom na njihovu ulogu i značaj u jevrejskoj veri i u islamu.

Abraham – Avram, (arapski Ibrahim)

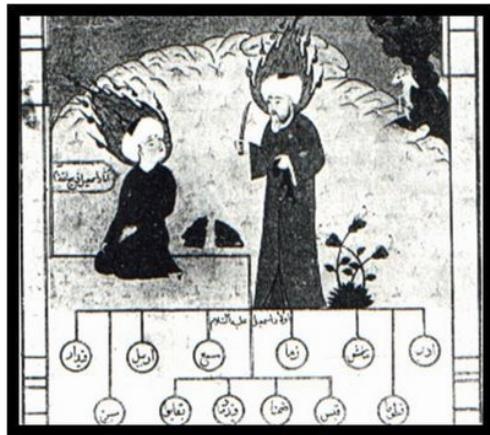

Reljefni prikaz na glinenoj ploči veličine oko 8,5 cm, starosti oko 4.000 godina, sa prikazom muškarca u ogrtaču ukrašenog resama, pronađenog od strane britanskih arheologa početkom 2013. godine, na arheološkom lokalitetu u današnjem južnom Iraku, mestu porekla i rođenja Avrama – Abrahama (Biblija, Knjiga Postanka; 11:27) u antičkom gradu Uru Kaldejskom (slika levo).

Avram, Abraham (arapski Ibrahim), prema Bibliji (*Knjiga Postanka*; 21: 1-8) praotac je i rodonačelnik Jevreja (iz braka sa njegovom ženom Sarom), i Arapa (Biblija, *Knjiga Postanka*; 1-4 i 21:13) iz odnosa sa njegovom sluškinjom-konkubinom, egiptankom Hagarom. I Kur'an, prateći ovaj biblijski podatak, pominje Išmaila (arapski Ismaila) kao sina Abrahamovog (Ibrahimovog) (Kur'an: 14:39 i 2:136). Istina, u Kur'antu se nigde direktno ne pominje da je on rodonačelnik arapskog naroda, ali to znamo iz muslimanske i arapske tradicije i verovanja.

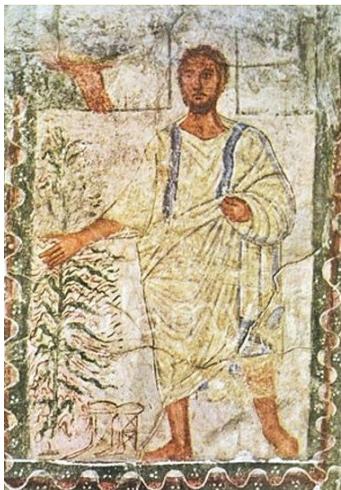
Prikaz scene "Abrahamovog žrtvovanja sina Isaka" na zidnom mozaiku u katakombi, u ulici *Via Latina*, u Rimu, Italija, iz oko 320. godine. Jedan od najstarijih prikaza Abrahama, verovatno rad pokrštenih Jevreja koji su se skrivali u katakombama Rima

Slika iz muslimanskog manuskripta *Zubdat al-Tawarikh*, autora Lugman-i-Ašurija, Turska, oko 1853. godine, sa prikazom "Abrahamovog žrtvovanja Išmaela", a ispod slike je prikaz rodoslovlja Išmaelove dece, sada u biblioteci "Čester Beti" u Dablinu, R.Irska

Mojsije – Moše (arapski Musa)

Mojsije je jedna od najznačajnijih ličnosti iz jevrejskog nacionalnog, verskog i istorijskog nasleđa. Osloboditelj iz egipatskog ropstva, vođa na četrdesetogodišnjem putu Jevreja preko poluostrva Sinaj u povratku prema zemlji Kananskoj (Obećanoj zemlji), verski zakonodavac i utemeljitelj jevrejske vere u jednoga Boga. Sve ove njegove karakteristike date su u Bibliji, u Knjizi *Izlaska; 20:1-17* (primanje *Deset božjih zapovedi*), *24:1-18* i u knjizi *Levitski Zakon* (sklapanje Saveza Jevreja sa Bogom) iz čega je proizašao najstariji jevrejski verski praznik – *Šavuot* – praznik kada su Jevreji primili *Toru* – *Pet Knjiga Mojsijevih* – svoju svetu knjigu, kao i u knjizi *Ponovljeni Zakon*. Svim ovim propisima su regulisana i data najvažnija uputstva Jevrejima u odnosu na njihovu veru. Sam čin izbavljenja Jevreja pod vodstvom Mojsija iz egipatskog ropstva slavi se najstarijim nacionalnim svetovnim i verskim jevrejskim praznikom *Pesah*.

Prikaz Mojsija na mozaiku zida jevrejske sinagoge u Dura Europi, grčko-rimskog antičkog grada na reci Eufrat (današnja severna Sirija), iz oko 244. godine

Statua Mojsija koja se nalazi pored crkve "Naše Gospe" u Kopenhagenu, Danska, rad H.V.Bisena, 1853.g

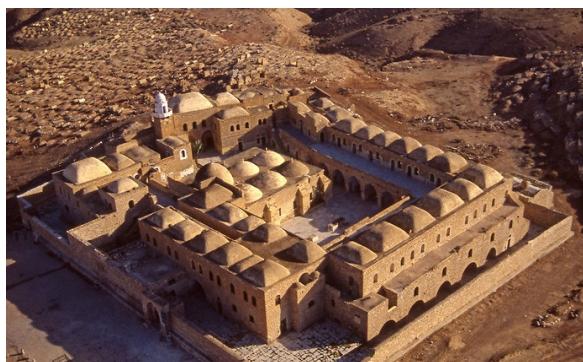
Muslimanska islamska tradicija, iskazana pre svega u Kur'anu kao najsvetijem pisanom muslimanskom tekstu-knjizi, čiji je autor Muhamed, sa najvećim respektom i poštovanjem je preuzeila ovu epizodu iz jevrejske istorije i verskog učenja i ličnosti Jevrejina Mojsija (arapski Muse) dala jedno od najznačajnijih mesta u Kur'anu, mesto proroka. I to najviše puta pomenutog u Kur'anu - 136 puta! Muhamed Ali (1874.- 1951.g) ugledni pakistanski muslimanski pisac, učenjak i jedna od vodećih ličnosti islamskog reformskog pokreta *Ahmadija*, nastalog u Indiji u 19. veku, ističe i naglašava sličnost i duhovne paralele života između Mojsija i Muhameda, a to isto nalazimo i u drugoj islamskoj literaturi (npr. u *haditima*).

Zato bezmalo da ne treba da čudi, da su skoro sve epizode iz života Mojsija, a koje su date i opisane u jevrejskoj Bibliji - *Tori*, date i opisane i u Kur'anu. To su sledeće okolnosti: njegovo rođenje, spasenja iz reke i odrastanja na egipatskom dvoru, sukob sa faraonom, uloga njegovog brata Arona (arapski Haruna), poštasti koje su pogodile Egipat, izvođenje Jevreja iz Egipta, "otvaranje" Crvenog mora, potera faraona i egipatske vojske i njihovo potapanje, lutanje Izraelaca po sinajskoj pustinji, primanje božijih objava (Deset božjih zapovedi, 7 poglavlje, 144. *ajet*), Karunova (arapski Korahova) pobuna protiv Mojsija i Božija kazna koja ga je stigla, sumnje Izraelaca (pravljenje kipa teleta), vesti dvojice jevrejskih izviđača o plodnosti i bogatstvu u *Obećanoj zemlji*.

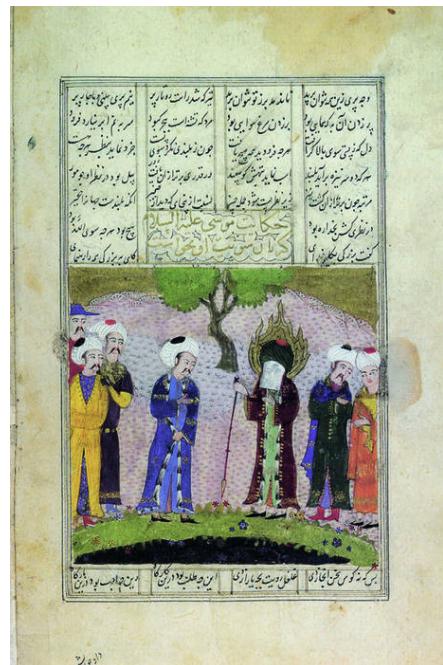
Zbog svega ovoga, a u vezi sa Mojsijem, Kur'an poštuje i često pominje i jevrejsku svetu knjigu *Toru* (arapski *Tevrat*), koju je Mojsije "dao" jevrejskom narodu na Sinaju. Kao što je već ranije rečeno, ona se u Kur'anu pominje u čak 36 poglavlja (*sura*).

Jedina priča koja je data u Kur'anu u vezi sa Mojsijem, a nema je u Bibliji, je Mojsijev susret sa Kidrom, kojeg Kur'an opisuje kao "slugu Božijeg, koji je posedovao veliku mudrost i znanja mistična i koji je imao jednak velika znanja kao i sam Mojsije".

"Mojsija sa štapom trske u ruci", perzijska islamska minijatura iz 15. veka, sada u muzeju "Šatorski" u Krakovu, Poljska (slika gore desno)

[musa.html](http://www.atlastours.net/holyland/nabi_musa.html)) (slika gore).

Konačno, zbog značaja i mesta koje je u samom Kur'anu, a samim time i islamu, Muhamed dao ličnosti Jevrejina Mojsija (arapski Muse), prema arapskom i muslimanskom verovanju, i samo mesto njegovog (Mojsijevog) počivališta zaslužuje poseban respekt i pažnju. Prema arapskoj-islamskoj tradiciji to je grobnica **Makam el-Nabi Musa** u blizini grada Jerihona na "Zapadnoj obali" (vidi: http://www.atlastours.net/holyland/nabi_musa.html)

Interesantno je da se sa tog mesta pogledom preko doline reke Jordan može videti i brdo **Nebo**, gde je prema Bibliji (*Ponovljeni zakoni*; 34:1), dakle prema jevrejskom i hrišćanskom tradicionalnom verovanju, sahranjen Mojsije.

Mojsije je, prema muslimanskom verovanju, bio i jedan od proroka koje je Muhamed sreo za vreme *Miradža* (u literarnom značenju "lestve"), sna koji je prema islamskom verovanju, Muhamed usnuo jedne noći 621. godine. U tom snu koji je opisan i u Kur'antu u 17. poglavljtu (*suri*), Muhamed je doživeo duhovno uznesenje u sedam nebesa ("sedam krugova raja") kada susreće ranije proroke (Adama, Abrahama, Jovana Krstitelja, Isusa) pa i Mojsija, gde "od samoga Boga (Allaha) prima naredbu i uputu o verskim pobožnostima muslimana". Tom prilikom, a prema tom verovanju, "Bog (Allah) je tada uputio Muhameda da se muslimani moraju moliti pedeset puta dnevno, ali je prorok Mojsije (arapski Musa) tada rekao Muhamedu da će to biti teško za činiti narodu, i da traži (od Allaha) da taj broj smanji, dok to konačno nije i učinjeno i svedeno na obavezu muslimanima na molitvu pet puta dnevno"^{3*}.

Osim u Kur'antu, Mojsije se više puta pominje i u kolekciji *sunitskih hadisa* (naracija-priča) "Sahih Muslimu" i "Sahih Buhari".

Isak (arapski Ishak)

Isak, sin Abrahamov, prema Bibliji (*Knjiga Postanka*; 21) jedan je od tri praoca jevrejskog naroda – Jevreja. Njegovo mesto u jevrejskom verskom biću zasnovano je pre svega na spremnosti njegovog oca Abrahama da upravo njega, Isaka, prinese na žrtvu Bogu, čime je pokazao svoju spremnost na veru u jednoga Boga. „Bog je potom zaustavio njegovu ruku i on je na žrtvu prineo ovnu“.

„Žrtvovanje Isaka“, detalj crteža podnog mozaika iz jevrejske sinagoge Beit Alfa, iz 6. vek, u Palestini/Izraelu

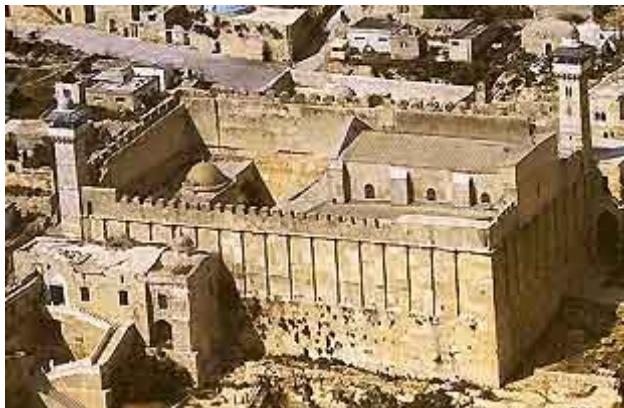
U jevrejskom nacionalnom i istorijskom smislu, njegov značaj je i u tome da je on otac Jakova, rodonačelnika 12 jevrejskih plemena od kojih je nastalo jevrejsko izraelsko kraljevstvo. On je jedini biblijski jevrejski praotac čije se ime nikad nije promenilo (kao Avram - Abraham, Jakov - Izrael, Saraja - Sara, itd.), i jedini koji nikada nije napustio Kanan - Svetu zemlju (u vreme odlaska Jevreja u Egipat). Kada je napunio osam dana starosti, Abraham ga je obrezao, što je potom postalo obaveza za svu mušku jevrejsku decu, a predstavlja simbolični čin iskazivanja zaveta i saveza Jevreja sa njihovim Bogom (Jahveom-Jehovom). Ovaj običaj će posle preuzeti i muslimani, kada ih je na to, po ugledu na Bibliju, obavezao propis iz Kur'ana.

Isak (arapski Ishak) se u Kur'antu pominje u 13 poglavlja (*sura*), ukupno

^{3*} „Enciklopedija islama“.

17 puta, i to uvek u kontekstu okolnosti da je „sin Abrahamov i otac Jakovljev“. Kur'an, između ostalog o Isaku, navodi: „da je Abraham primio radosnu vijest o Isaku, glasniku, jednim od dobrih ljudi, te da je Bog blagoslovio obojicu“ (Kur'an; 37: 112-113).

Iz tog razloga islam slavi Isaka (Ishaka) kao jednog od proroka, pomenutih i u Kur'antu, te i muslimani kao i Jevreji poštuju mesto gde je, prema verovanju, sahranjen i Isak. To je pećina Makpela u Hebronu, na „Zapadnoj obali“, koja se još zove i „Grobnica Patrijarha“^{4*}, **jer su u njoj sahranjeni svi rodonačelnici-praoci i pramajke jevrejskog naroda**: Abraham, Isak, Jakov, Sara, Rebeka i Lea.

„Grobnica Patrijarha“ nad pećinom *Makpela*

„Isakov grob“ u „Grobnici Patrijarha“

Jakov (arapski Jakub)

Jakov je sin jevrejskog praoca Isaka, i rodonačelnik 12 jevrejskih plemena. Sa četiri žene koje je imao (Rahelom i Leom i dve konkubine) dobio je dvanaest sinova (i jednu kćerku) od kojih je nastalo 12 jevrejskih plemena koja su nosila imena po njima (Ruben, Simon, Levi, Juda, Dan, Naftali, Gad, Ašer, Izahar, Zebulon, Jozef i Benjamin). Ujedinjenjem ovih dvanaest jevrejskih plemena pod kraljem Saulom (oko 1050.- 1010.g.p.n.e.) nastala je i država – kraljevina Izrael. Ime **„Izrael“** dobila je upravo po svom rodonačelniku Jakovu, koji je to ime dobio od Boga (Bibliji, Knjiga Postanka; 32:25-29) što u prevodu znači:

^{4*}* Primarnu strukturu ove grobnice oko Abrahamove pećine *Makpela* je podigao jevrejski kralj Herod Veliki (40.- 4.g.p.n.e.), pa to postaje jevrejsko sveto mesto i mesto hodočašća, a grad Hebron drugi po važnosti sveti grad Jevreja. Od te strukture je danas ostala samo pravougaona ograda oko nje. Za vreme Vizantije svod je i dalje ostao otkriven, ali je izgrađena crkva-bazilika na jugoistočnom kraju. 614. godine Perzijanci ruše unutrašnju strukturu nad pećinom, a 637. godine kada Arapi muslimani osvajaju ovaj prostor, obnavljaju porušenu baziliku, ali sada u formi džamije kojoj u dva suprotna dijagonalna ugla dodaju dva kvadratna minareta. Tokom 10. veka napravljen je ulaz na severoistočnom zidu i dograđene su kamene stepenice-prilazi. Sa jugozapadne strane unutar zidina, dograđena je zgrada poznata kao *Kalah* (zamak) koja obeležava navodni, Jozefov grob. Muslimani zabranjuju ulazak Jevrejima (i hrišćanima – osim za vreme Saladinove vladavine) u ovaj kompleks. Za vreme Turske uprave Jevrejima je odobreno da priđu i da se mole samo do petog stepenika na jugoistoku, a poslije im je odobreno do sedmog stepenika. Sporazumom Izraelaca i palestinske Uprave iz 1996. godine Jevrejima je dozvoljen ulazak samo u 19 posto ukupnog kompleksa, a grobnice svog praoca i majke, Isaka i Rebeke, Jevreji mogu posetiti samo 10 dana u godini za vreme jevrejskog praznika *Šabat Šai Sara*, kada se čita deo iz Biblije – *Tore*, koji se odnosi na Abrahamovu kupnju ove pećine za sahranu svoje žene Sare (Knjiga Postanka; 23: 1-20). Arapi i muslimani ovu grobnicu sada zovu *Abrahamovo svetilište ili "Ibrahimova džamija"*.

"onaj koji se rvoa i borio sa Bogom (božijim anđelom)", pa je od tada i celi jevrejski narod počeo da se zove "Izraelcima".

"Jakov se rve sa anđelom", skica francuskog autora Gustava Direa, 1866.g. (slika levo) i ilustracija iz Biblije, sa opisima Čarla Fostera, 1897.g. (slika desno)

U islamskoj tradiciji Jakov se kao prorok pominje u Kur'antu 16 puta, u 10 poglavlja. Beležeći nekoliko događaja iz njegovog života, koje Kur'an uglavnom ulepšava (što je karakteristika za sve pomenute proroke u Kur'antu), možda najvažnije njegovo pominjanje u Kur'antu je u 19. poglavlju (*suri*) u 49. ajetu, gde se pominje kao naslednik Abrahama (Ibrahima) i Isaka (Ishaka) i kao "vjerovjesnik" - prorok i glasnik Božiji.

"Jakov sa sinom Jozefom" (na slici se vide i ostali njegovi sinovi u Egiptu), minijatura iz islamskog manuskripta "Zudat al-Tavarik" ("Najvažnije iz istorije"), perzijskog autora Hajdar ben Ali Husein Razija, rađena po narudžbi turskog sultana Murada III, 1583. godine, sada u Muzeju turske i islamske umetnosti u Istanbulu, Turska (slika desno)

Aron (arapski Harun)

Aron je bio stariji brat Mojsijev. Značaj uloge Arona u jevrejskoj verskoj tradiciji je u tome što je on od Boga odabran da zajedno sa plemenom Levija, od kojeg je i sam poticao (kao i Mojsije) bude postavljen za poglavara jevrejskih sveštenika - prvi Prvosveštenik Jevreja (Biblijka Knjiga Brojeva; 17-18). Otuda i naziv "kuća Aronova" što znači pripadnost izraelskom sveštenstvu (Levi i Kohen).

Umetnički prikaz Prvosveštenika Arona (po zapisu u Bibliji, Knjiga Izlaska; 28:15-21), nastao između 1940-60.g. u Maraku/Izraelu

Značaj njegovog lika u jevrejskoj tradiciji je i u tome što je zajedno sa Mojsijem najzaslužniji za odluku egipatskog faraona da odobri Jevrejima izlazak iz Egipta, a time i egipatskog ropstva.

Prema Bibliji i jevrejskoj verskoj tradiciji (*Seder Olam rabah*), Mojsije je sahranjen na brdu Hor, u blizini antičkog grada Petre, u današnjem Jordanu.

U Kur'antu je Aron (arapski Harun) pomenut u 12 poglavila (*sura*), 20 puta. I to kao poštovani božiji „sluga-rob i vernik“ (Kuran, 37:122. ajet). Zanimljivo je da je Aron (Harun), u vezi sa Muhamedom, pomenut i u kolekciji *sunitskih hadisa*^{5*}, u „**Sahih Muslimu**“, u knjizi 1, u *hadisu*-naraciji 309 i 314, te da je Muhamed tu pomenuo da je u vreme Miradža, svoga sna o uznesenju u „*sedam nebesa*“ (raja), u petom nebu susreo Arona (Haruna). Pa o tome, između ostalog, piše: „*Vrata* (šestog neba-raja, o.a.) *su bila otvorena za nas* (proroke, o.a.), *a onda sam bio sa Harunom* (Aronom, o.a.), *koji me je pozdravio, moleći za moje blagostanje. Tada sam se uspeo u šesto nebo*“ (1:309).

I u sledećoj naraciji, 1:314, kroz reči naratora koji se poziva na Muhameda, o tome opet slično piše: „*Zatim se vrata otvorile za nas* (proroke, o.a.)...*a onda je Poslanik* (Muhamed, o.a.) *rekao da je...u petom nebu sreću Haruna* (Arona, o.a.)“.

Postoji još jedan muslimanski pisani izvor u kome se pominje Muhamedovo pozivanje na Arona (Haruna). U knjizi arapskog muslimanskog istoričara Ibn Isaka (umro 761. ili 767.g.) autora zbirke usmenih predanja o životu Muhameda pod naslovom „**Život božijeg Poslanika**“ (u orginalu „**Kitab Siratu Rasulu I-Allah**“), na strani 897 je zapisano da je Muhamed, kada je čuo od svog nećaka Alija (Ali ibn Abu Talib, 596.- 661.g., sin Muhamedovog strica Abu Taliba, kojeg je Muhamed usvojio kao dečaka i odgojio) glasine da mu je on postao teret i da hoće da ga se oslobodi, on, Muhamed, mu je rekao: „*Oni lažu...O Ali, ti si meni kao što je Aron* (Harun, o.a.) *Mojsiju* (Musi, o.a.)“.

I poznati britanski znanstvenik i pisac Martin Lings (1909.- 2005.g.), koji je slavu stekao kao autor jedne od najboljih i najpotpunijih biografija o Muhamedu („*Muhamed: Njegov život na osnovu najranijih izvora*“) pozivajući se na pisanje već pomenutog arapskog istoričara Ibn Isaka, na 102 stranici svoje knjige kaže: „...da dok su drugi govorili o lepoti Muhamedovoj..., on, Muhamed, na čuđenje svoje ostale braće, posebno pomenu veliku lepotu Aronovu (Harunovu)“.

Za kraj treba reći da, kao i jevrejska tradicija i verovanje, i muslimani smatraju i drže da je grob Aronov (Harunov) na brdu Hor, s tim što ga oni, a pre svega Arapi, zovu *Džabal Harun*, što u prevodu sa arapskog znači „Aronovo brdo“. Na tom mestu je prvo bila podignuta vizantijska crkva (jer i Novi zavet i sledbenici hrišćanstva poštuju značaj i ulogu Arona u svojoj verskoj tradiciji), da bi posle, po osvajanju Arapa, na tom mestu bila podignuta takozvana „*Aronova grobnica*“, koja je postala mesto posete i muslimana i Jevreja i hrišćana (slike na sledećoj strani).

^{5*}* Posle Kur'ana drugi izvor islama i šerijatskog prava, koji predstavlja ono što je Božiji poslanik Muhamed izrekao kao i ono što su o njemu i njegovim postupcima rekli njegovi *ashabi* (savremenici i lični poznavaoци).

David (arapski Davud)

Jedan od najpopularnijih i najdražih likova u jevrejskom narodu je izraelski kralj David, koji je kao drugi kralj po redu, vladao Izraelom od 1010. do 970.g.p.n.e. Rođen je u Betlehemu (Zapadna obala) a za kralja Izraela je pomazan u gradu Hebron (Zapadna obala). Za vreme njegove vladavine kraljevina Izrael je doživela svoj teritorijalni vrhunac prostiravši se od reke Eufrat na severoistoku, do poluostrva Sinaj na zapadu. Značajan je i po tome jer je osvojio i vojnu utvrdu kananskog plemena Jebusejaca na brdu Morija, podigavši i izgradivši potom na tom mestu grad Jerusalem, koji je ispočetka nosio njegovo ime "Davidov grad". Zatim je, spremajući se da na tom, Jevrejima svetom mestu Abrahamove žrtve, podigne jevrejski Hram, preneo u Jerusalem i najveću svetinju jevrejskog naroda, *Zavetni kovčeg* sa kamenim pločama sa *Deset božijih zapovedi*, koje su se do tada nalazile položene zajedno sa Zavetnim kovčegom u tzv. *Šatoru zaveta*, na brdu Šilo (Jevrejima svetom mestu) kod današnjeg grada Nabulus, na Zapadnoj obali, na Palestinskim teritorijama. Biblija, jevrejski *Stari zavet*, Davida opisuje i pominje i afirmativno, ali i kritički, zbog određenih postupaka koje je činio tokom svoje vladavine (ubistvo svoga odanog vojskovođe Urija Hetita, da bi se oženio njegovom lepom ženom Bat-Ševom; politički sukob i konačno i smrt njegovog sina miljenika Abšaloma; sukob i ubistva političkih rivala; itd.).

David je u jevrejskoj tradiciji poznat i po svom umeću i sklonosti, još kao momak, sviranju harfe. Pa tako Biblija, u *Drugoј Knjizi Samuilovoj*, beleži i njegove stihove (1:17-27), kao i tzv. "Davidove psalme" (22-23), te posebno 73 psalma u biblijskoj *Knjizi Psalama*.

Statua kralja Davida sa harfom, ispred njegove grobnice u Jerusalemu

Arheološkim otkrićem zapisa sa stele u Tel Danu, koja datira iz vremena između 850. i 835.g.p.n.e., a u čijem je tekstu pronađen i zapis koji pominje "kuću Davidovu" (*beit dvd*), potvrđeno je istorijsko postojanje jevrejskog izraelskog kralja Davida, kao i kraljevske dinastije koja počinje od njega. Šta više, hrišćani kroz Novi zavet smatraju da i sam Isus Hrist pripada naslednicima dinastije kralja Davida (*Jevanđelje po Mateji* i *Jevanđelje po Luki*).

U opšte svetskom nasleđu ime izraelskog kralja Davida se vezuje i za tako zvanu "Davidovu zvezdu", karakteristični tradicionalni simbol Jevreja, koji iako nosi Davidovo ime, nije nastao u njegovo vreme već mnogo vekova kasnije (slika levo).

Iako je kralj David izraziti lik jevrejskog i izraelskog istorijskog i nacionalnog nasleđa, i on je kao i mnoge druge ličnosti iz jevrejske svete knjige Biblije, preuzet u islamu i pod arapskom verzijom njegovog jevrejskog imena – Davud, uključen u Kur'an i tretiran kao prorok.

On se u Kur'antu pominje 16 puta, u 8 poglavlja (*sura*), i to samo afirmativno, kao i ostali proroci. Islam, kroz pisanja o Davidu (Davudu) u Kur'antu, prati mnoge situacije i priče o Davidu koje su date i u Bibliji (Kur'an; 2:249 - Davidova pomoć vojski izraelskog kralja Saula, njegovom verom u Boga, u bici sa Filistejcima; Kur'an; 2:251 - Davidova pobeda nad Golijatom; Kur'an; 38:17-19 – Njegova stalna vera u Boga; Kur'an; 17:55 – pominjanje njegove sklonosti i veštine pisanja pesama koje se u Kur'antu nazivaju *Zebur*, a predstavljaju biblijske *psalme*).

Ali u Kur'antu ima i određenih pominjanja Davida (Davuda) u okolnostima i sadržajima koji nisu poznati ni pomenuti u Bibliji. Pa tako, na primer pominjanje njegove veštine pravljenja vojnih oklopa-štitova (Kur'an; 34:10-11) ili Davidovo nastupanje kao sudije u sporu dvojice parničara (Kur'an; 38:22-26).

Perzijska islamska minijatura sa prikazom kralja Davida (Davuda)

I konačno, osim u Kur'antu, izraelski kralj David (Davud) je pomenut i u haditskoj kolekciji "**Sahih al-Buhari'**", u hadisu-naraciji u kojoj se govori da je Davidova molitva i post bio drag Allahu (Bogu). Pa tako u volumenu 2, knjizi 21, hadisu 231, u naraciji Abdullah bin Amr bin Al-Asa (umro 684.g., jedan od Pratilaca Muhameda), piše: "*Allahov Prorok* (Muhammed, o.a.) *mi je rekao: "Najomiljenija molitva Allahu je od Davida i najomiljeniji postovi Allahu su oni od Davida. On spava pola noći, a zatim moli trećinu noći i opet spavati njegov šesti dio, i posti svakog drugog dana"*".

Ono što je posebno interesantno u pominjanju Davida (Davuda) u Kur'antu je da je on retki od proroka kojeg slavi islam, a koji je neposredno "primio" (od Boga-Allaha) i upravljao zemaljskim kraljevstvom kao dôbrom. Pored njega, to se pominje još jedino kod jevrejskog izraelskog kralja Solomona (arapski Sulejmana), takođe kao proroka u islamu.

Prema jevrejskom i hrišćanskom tradicionalnom verovanju u zgradi na brdu Cion u Jerusalemu (hebrejski *Hagia Cion*, Sveti Cion), pored zidina *Staroga grada*, nalazi se pretpostavljena grobnica kralja Davida. Ovo verovanje datira još iz 1173. godine, kada je to mesto posetio Benjamin iz Toledoa (1130.- 1173.g) poznati jevrejski srednjovekovni putopisac, geograf i istoričar. U svakom slučaju, na tom mestu je prvo bila sinagoga, potom francuski manastir, pa džamijska prostorija, da bi se u 14. veku tu položio kameni sarkofag koji predstavlja Davidovo grobno mesto (kenotaf-praznu grobnicu), od kada to ponovo postaje sinagoga. Danas je ta sinagoga deo ješive (jevrejske verske škole) i jedno je od najposećenijih mesta poštovanja i hodočasti za Jevreje (slika gore desno).

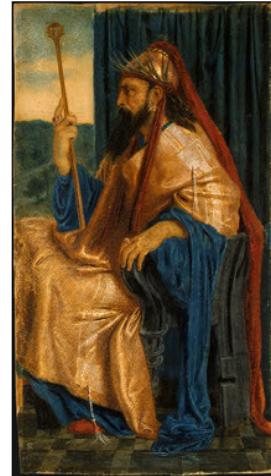

Solomon – Slomo (arapski Sulejman)

Dinastički naslednik jevrejskog kralja Davida bio je njegov najmlađi sin Solomon (970. do 930.g.p.n.e.). Osim po velikoj mudrosti po kojoj je bio poznat, ovaj izraelski kralj je posebno mesto zauzeo u jevrejskoj istoriji i verskom nasleđu po gradnji jevrejskog Hrama u Jerusalemu, čime je ovaj grad učinio najvažnijim i najvećim svetištem jevrejskog naroda i jevrejske vere i mestom jevrejskog hodočašća. Osim Hrama, on je u Jerusalemu podigao i više dvorskih zdanja i palata.

**Jevrejski Hram u Jerusalemu
koji je podigao kralj Solomon**

Više umetničkih prikaza kralja Solomona: crtež iz dečije Biblije, vitraži na prozoru crkve Svetе Ane u Mančesteru (Engleska) i rad britanskog slikara Simeona Solomona

Kur'an Solomona (arapski Sulejmana) pominje 17 puta, u 7 poglavlja (*sura*). Uz već pomenutog kralja Davida, jedan je od retkih proroka u islamu koji se tretira i pominje kao prorok, a da je primio zemaljsko kraljevstvo kao dôbro

(da je bio kralj jedne zemlje, države, kraljevstva, za svoga života)^{6*}. Činjenica da Kur'an u svom tekstu (u 17. poglavlju, 7. ajet) pominje jevrejski Hram (indirektno i Prvi hram koji je podigao Solomon, i Drugi hram koji su podigli povratnici iz Vavilonskog ropsstva), nedvosmisleno potvrđuje da je dakle i Muhamed znao (čuo) za taj hram, i da je u liku Solomona (Sulejmana) poštovao njegovu posvećenost Bogu (bogobojaznost), te da će mu sve to doneti "blizinu kod Boga" (Kur'an; 38. poglavlje, 40. ajet, "*Zaista on ima kod Nas* (kod Boga, o.a.) *naročitu blizinu...*".

Čak je Muhamedu bila poznata i okolnost da je Solomon nasledio svoga oca, kralja Davida (na prestolju Izraela) što takođe potvrđuje i kraljevsku dinastiju Davida (Kur'an; 27 poglavlje, 16. ajet, "*I Sulejman je naslijedio Davuda...*"), veličajući i njegovu vojnu moć (Kur'an; 27. poglavlje, 17. ajet, "*I skupila se Sulejmanova vojska od džina...*").

Ono što je u Kur'anu takođe preuzeto iz Biblije, je pominjanje susreta jevrejskog kralja Solomona sa kraljicom od Sabe (Kur'an; 27. poglavlje, *ajeti od 22 do 31*).

"Kralj Solomon (Sulejman) na prestolju", perzijska islamska minijatura na pergamentu, kraj 16. veka, nepoznat autor, sada u "Britanskoj biblioteci" u Londonu, Engleska (slika levo).

Međutim, ono po čemu se razlikuje kur'ansko i pominjanje Solomona u Bibliji, je u kur'anskom davanju određenih svojstava i sposobnosti Solomonu (Sulejmanu) koje Biblija ne pominje. To se pre svega odnosi na naglašavanje njegovog umeća "da razgovara sa životnjama". I upravo, kao odraz toga, česti su prikazi na islamskim crtežima Solomona okruženog brojnim životnjama (videti i gornju sliku sa perzijske minijature iz 16. veka). Međutim, nije isključeno da je ovo svojstvo Solomona (Sulejmana) koje mu pripisuje Kur'an, odraz svojstva njegove mudrosti i intelektualne veličine koju mu pridaje Biblija.

Nakon 41 godine vladanja, Solomon (Sulejman) je umro u 80-toj godini svoga života, kako Biblija kaže, prirodnom smrću. Kur'an u 34. poglavlju (*suri*), u 14. *ajetu*, daje opis trenutka njegove smrti i kroz sam taj opis ponovo veliča lik i ličnost ovog jevrejskog izraelskog kralja, koji je u islamu dobio mesto proroka. Zanimljivo je da, iako je nesporna veličina uloge ovog izraelskog kralja u jevrejskom istorijskom i verskom životu, kad jevrejska država postiže svoju najveću moć i blagostanje, a jevrejska vera njegovom gradnjom Hrama u Jerusalemu dobiva svoje sveto mesto i najveće svetište, on nije u jevrejskoj tradiciji smatran, niti se smatra, prorokom.

^{6*} Pored ova dva jevrejska izraelska kralja Kur'an pominje još samo jednog velikog kralja, kao velikog i pravednog vladara, ali ne i kao proroka. Reč je o Zulkarneju (Kur'an; 18. poglavlje-sura, 11. deo), vladaru za koga se prepostavlja da bi mogao biti Aleksandar Makedonski (356.- 323.g.p.n.e.), ili, kako neki muslimanski učenjaci tumače, perzijski kralj Kir (576.- 530.g.p.n.e.).

Prema muslimanskoj tradiciji i verovanju prepostavljena grobnica izraelskog kralja Solomona (Sulejmana) se nalazi u mauzoleju-grobnici (kenotafu-praznoj grobniči) u sklopu Al-Aksa džamije u Jerusalemu, i nosi ime "Grobnica Nabi Sulejmana" ("Grobnica proroka Sulejmana") (slika desno).

Jonah – Jona (arapski Junus)

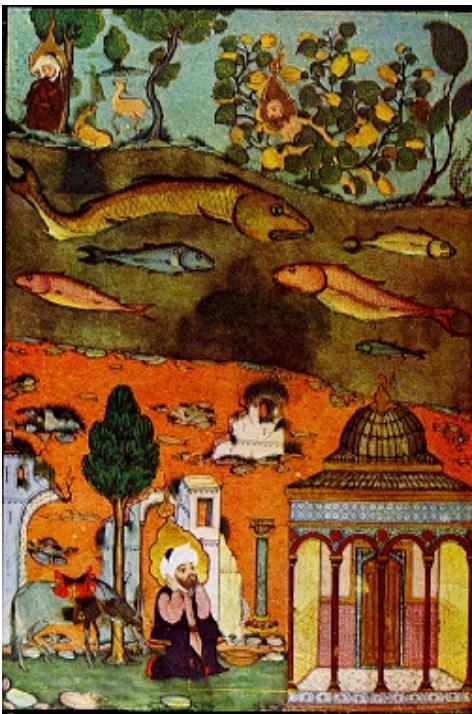
Jonah (Jona) je bio jevrejski prorok severnog kraljevstva Izrael, iz 8.v.p.n.e. Živeo je za vreme vladavine izraelskog kralja Jerovoama II (781.-753.g.p.n.e.), kome je predviđao povratak većeg dela ranije izgubljenog teritorija u Siriji. Značaj ovoga jevrejskog proroka ogleda se i u tome da mu je u Bibliji posvećena cela jedna knjiga; *Knjiga o Joni*. U toj knjizi je opisana epizoda gde „Bog traži od Jone da ode u grad Ninivu, glavni grad Asirije, i da objavi Gospodnji sud protiv tamošnjeg stanovništva zbog njihovog velikog greha. Ali Jona ne posluša Boga već brodom pokuša da pobegne u suprotnom smeru (u grad Tarsis, u Španiji ili na Siciliji), zbog čega Bog podiže veliku oluju na moru, pa Jonu baciše u more, gde ga proguta *Velika riba* (možda kit), ali on prežive jer se pokajao, i ona ga izbací posle tri dana. Nakon toga on posluša Boga i ode u Ninivu, gde narod prihvati Božiju poruku i reči i Bog ih pomilova“.

Detalj sa tzv. "Jonovog sarkofaga" sa prikazom bacanja Jone u more gde se nalazi "velika riba" (kit), 3. vek, replika sada u "Rimsko-Nemačkom Centralnom muzeju", u Maincu, Nemačka (slika levo)

Ova epizoda iz Biblije, kao i sam lik ovog jevrejskog proroka severnog kraljevstva Izrael, je ostavila veliki dojam na Muhamedu pa je i on u Kur'anu posvetio značajan prostor njegovom pominjanju (6 puta – 5 puta direktno imenom, jednom posredno), pre svega zbog njegove bogobojažljivosti.

Osim u samom Kur'anu, Jonah (Junus) je kratko pomenut i u par drugih islamskih izvora, a u vezi sa Muhamedom. Pa ga tako pominje arapski istoričar i biograf Ibn Hišam (umro 833.g.) u svojoj knjizi priča o Muhamedu, gde kaže da kada je Muhamed jednom prilikom bio u gradu Taifu (južno od Meke), domaćin kod koga je odseo Muhamed, poslao je slugu Adasu, mladog hrišćanskog roba, da ga služi. Kada ga je Muhamed upitao odakle je on, on je rekao iz grada Ninive. Na to je, navodno, Muhamed uzviknuo: „*Grada Jone pravednog, sina Amitajeva*“. Priča dalje kaže da je sluga Adas bio šokiran ovim, jer je bio siguran da paganski Arapi ne znaju za proroka Jona. Pa zato upita Muhameda otkud on zna za Jona, a ovaj mu odgovori: „*Mi smo braća. Jona je Poslanik od Boga, a i ja sam Poslanik od Boga*“. Zapis dalje kaže da: „*Kada je to čuo Adas, odmah je primio islam, poljubivši ruke i noge Muhamedu*“.

"Jonah i riba Jeremija u pustinji Uzeir", 1583.g., slika iz ilustrovanog muslimanskog manuskripta "Zubdat al-Tavarik", sada u Muzeju Turske i islamske umetnosti u Istambulu, Turska (slika levo)

Sledeće pominjanje Jone je u *hadiskoj* kolekciji „*Sahih Buhari*“ u volumenu 4, knjizi 55, u *hadisu* broj 608, u naraciji Ibn Abasa (Abd Allah ibn Abas – rođak Muhamedov): „*Prorok* (Muhamed, o.a.) reče: „*Niko ne bi trebao reći da sam ja bolji od Junusa* (Jonaha, o.a.) *bin* (sina od) *Mata* (biblijski Amitaja, o.a.)““.

Koliki je značaj u muslimanskom verovanju postigao ovaj izraelski jevrejski prorok i prorok u islamu – Jonah (Junus), ponajbolje govori činjenica da čak tri grada iz islamskog sveta zagovaraju verovanje da je on „*baš tu sahranjen*“, i da se u tim gradovima nalazi njegova grobnica. Prema jednom verovanju to je „*Grobnica proroka Jonah-a-Junusa*“ u Mašadu, u istočnom Iranu (slika dole levo), prema drugom muslimanskom verovanju ona je u džamiji „*Proroka Junusa*“ u Halhulu, severno od Hebrona (Zapadna obala) (slika u sredini), i prema trećem to je „*Grobnica proroka Junusa*“ u Mosulu, u Iraku (Kurdistan) (slika dole desno).

Mašad (Iran)

Halhul-Hebron (Zapadna obala)

Mosul (Irak)

Elijah – Elijas (arapski Ilijas)

Elijah (srpski Ilija) je jedan od najznačajniji jevrejskih sveštenika, proroka i čudotvoraca severnog kraljevstva Izrael, iz 9. veka p.n.e. Živio je za vreme vladavine izraelskog kralja Ahava (873.-853.g.p.n.e.). Njegov život i proročko delovanje među Jevrejima i Izraelcima je opisano u *Prvoj* i *Drugoju knjizi kraljeva*. Među Jevrejima je cenjen zbog svoje velike posvećenosti veri u jevrejskoga Boga (Jehovu) što je iskazao oštrim i jasnim otporom prema idolopoklonstvu supruge izraelskog kralja Ahava – Džezabel (Izabeli), pri tome uništivši u Izraelu na stotine idola paganskog boga Bala. Bežeći od gneva i kazne kraljice Izabele, on odlazi na brdo Horeb (Horiv) na Sinaju i tako postaje jedina ličnost pomenuta u Bibliji koja se vratila na mesto gde je Mojsije, nekoliko vekova pre, primio *Deset božjih zapovedi*, pravne i verske postulante i temelje jevrejske vere.

Mesto njegovog poštovanja kod Jevreja ogleda se i u njegovoj ulozi u nekoliko jevrejskih praznika: u obrednom **obrezanju** (*Brit mila*) muške dece (*Elijahova stolica*); u **Seder večeri** za praznik Pesah (*Peta čaša za vino za Elijaha*); u ceremoniji **Havdala na Šabat**, u završnoj molitvenoj pesmi *himn* (pesmi hvale); te u moći njegovog čudesnog „**prenošenja na nebo**”, otkud mu u jevrejskoj (i hrišćanskoj) tradiciji i ime „*Anđeo zaveta*“.

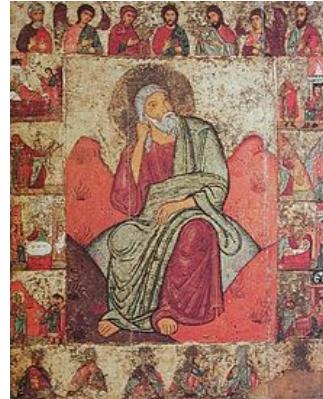
Jevrejski prorok Elijah zauzima značajno mesto i u hrišćanskom verovanju.

Ikona Elijaha u Manastiru "Sveta Katarina", na brdu Sinaj

Freska sa prikazom "Sveti Ilij u pećini" iz manastira Rila, u Bugarskoj

"Prorok Elijah", ruska ikona, 12. vek, galerija Tretjakov, Moskva, Rusija

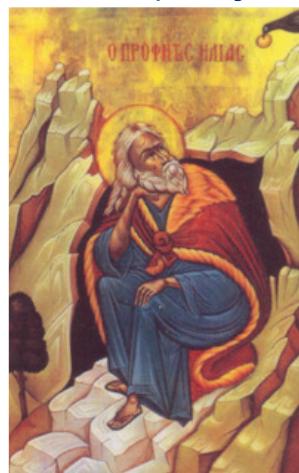
"Uznesenje svetog Ilike u raj", ikona iz 1290.g., Rusija

Statua Elijaha ispred katedrale "Sveti Elijah" u Alepu, Sirija

Ruska ikona Elijaha iz 18. veka, u Kiškom manastiru u Kareliji, Rusija

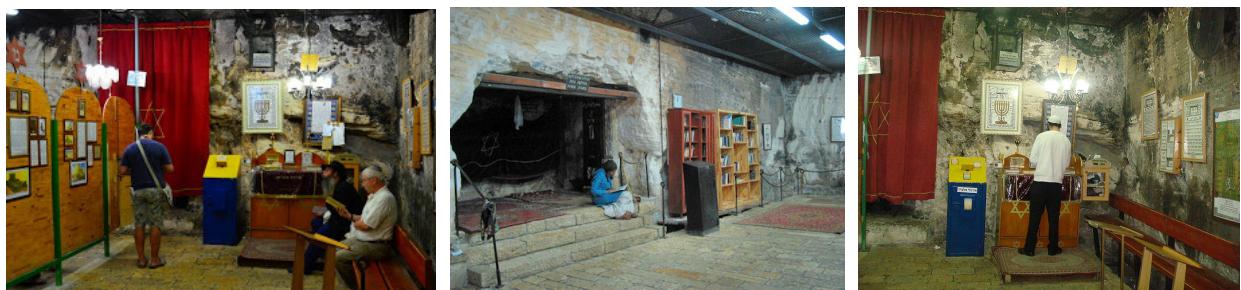

"Prorok Elijah na brdu Horeb", grčka pravoslavna ikona

"Elijah uznesenje na nabo u kočijama", 16. vek, muzej Pskov, Rusija

Pošto se prema jevrejskoj Bibliji, u *Prvoj i Drugoj knjizi kraljeva*, suprotstavljanje i obračun Elijaha sa idolima Bala desio na brdu Karmel (u blizini današnjeg izraelskog grada i luke Haife), prema verovanju, jedna pećina na pomenutom brdu smatra se tim mestom i mesto je verskog hodočašća Jevreja (slike dole).

Ovo verovanje prihvataju i hrišćani, pa je u neposrednoj blizini te pećine podignut manastir „*Stela Maris*”, koji je posvećen ovom jevrejskom starozavetnom proruku.

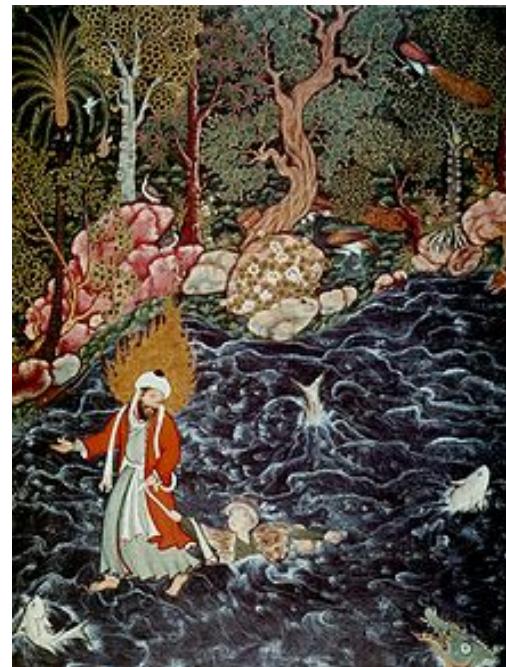
Takođe, i prema verovanju perzijske muslimanske sekte *Bahai*, upravo na ovom brdu se desio sukob Elijaha sa bogovima idola Bala. U verovanju sledbenika ove sekte, kojih u svetu ima oko 5-6 miliona, Elijah se smatra takozvanim „malim prorokom” i veruje se u njegov povratak (zajedno sa Johanonom-Jovanom Krstiteljem). I upravo iz tog razloga je na brdu Karmiel 1892.g. sahranjen i osnivač ove šizme islama – Bab (Baha'u'llah, 1817.-1892.g., rođen kao Mirza Husein-Ali Nuri).

Prorok Elijah (arapski Ilijas) je u Kur'anu pomenut 4 puta, u 3 poglavlja. Osnovni motiv vrednovanja u islamu ovog jevrejskog i izraelskog sveštenika i proroka, je zbog njegovog jasno iskazanog stava i direktnog delovanja protiv idolatrije, odnosno verovanja u idole. Pošto je i sam Muhamed imao "problem" sa veoma prihvaćenim i rasprostranjениm verovanjem Arapa u idole, jedan ovakav prorok koji se tako jasno suprotstavio idolopoklonstvu, svakako je bio veoma zahvalan i potreban kao primer i uzor novoj veri za naglašavanje potrebe napuštanja takvog verovanja i obračuna sa njegovim sledbenicima. Ovo naglašavaju i kasniji muslimanski teoretičari, među kojima i Abdulah Jusuf Ali (1872.- 1953.g.) indijski musliman, koji u svom radu "Sveti Ku'an: Tekst, prevod i komentari", u komentaru 905 ističe "duhovnu vezu i povezanost prorokâ Elijaha, Zaharija, Johanana-Jovana Baptiste Krstitelja i Isusa"^{7*}.

^{7*}* Treba li i ovde podsetiti i pomenuti da su svih pet ovih, od strane ovog muslimanskog učenjaka pobrojanih i pomenutih proroka, Jevreji !!!

"Kizr i Elijah na molitvi u Meki", perzijska minijatura iz ilustrovanog manuskripta *Priče o prorocima*, 1049.g.

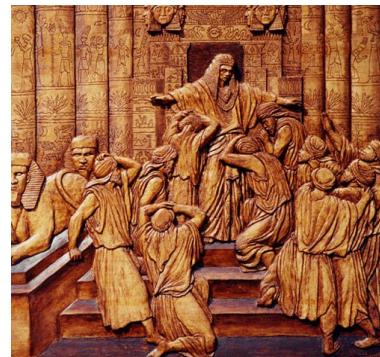

"Prorok Elijah spasava iz mora Nur ad-Dahra" (nećaka Hamzinog), scena iz *Hamzaname*, indijska islamska minijatura, vodena boja na pamuku, autor Mir Said Ali, oko 1570.g., sada u *Britanskom muzeju* u Londonu, Engleska

Jozef (arapski Jusuf)

Jedanaesti od 12 Jakovljevih sinova, a prvi Rahelin sin^{8*}. Zauzima značajno mesto u jevrejskoj nacionalnoj tradiciji, pre svega kao svetovni lik, a ne nužno verski, zbog svoje uloge koju je imao u spasavanju Jevreja koji su zbog suše i gladi, iz Kanana (Izraela, Palestine) prešli u Egipat.

"Jozef se otkriva pred braćom", ilustracija za Bibliju slikara Gustava Direa (desno) i Jozef po umetničkoj viziji Džona Vajsmana (levo)

Prema jevrejskoj biblijskoj tradiciji i verovanju, Jozefove kosti su, po izlasku Jevreja iz egipatskog ropstva, prenete i sahranjene u Šekemu (*Knjiga Izlaska*; 13:19) kod brda Ebal, blizu današnjeg grada Nabulusa na Zapadnoj obali. To je ono isto, Jevrejima sveto mesto, na kome je položen i čuvani *Zavetni kovčeg* i *Deset božijih zapovedi*, pre izgradnje jevrejskog Hrama u Jerusalemu. Mesto Jozefovog groba je tako postalo mesto poštovanja vekovima od strane Jevreja i Samarićana, a posle i hrišćana i muslimana.

Menahem Ben Perez iz Hebrona, je bio francuski Jevrej, putopisac koji je u 13. veku proveo više godina u Hebrnu (Zapadna obala) pišući i dokumentujući o jevrejskim tradicionalnim i svetim mestima u *Zemlji Izrael* – Palestini. 1215. godine je zapisao da je u Šekemu posetio grob Josefa, sina Jakovljevog, koji ima

^{8*} Jakov i Rahela su jedni od rodonačelnika (praotac i pramajka) jevrejskog naroda.

dva mermerna stuba, jedan na čelu a drugi u podnožju i nizak kameni zid oko njega.

U početku je to bila samo struktura grobnog mesta (slika levo), ali vremenom joj je dograđena i nadgrobna prostorija (slika dole).

U jednom zapisu na hebrejskom jeziku iz 1749. godine, na njenom zidu se mogao pročitati sledeći tekst: "Sa Božijom voljom. Jahve (jevrejski Bog, o.a.) ustrajava doveka. Moja pomoć dolazi od Jahvea koji stvori nebo i zemlju. Jozef je plodno stablo. Evo obnovljene veličanstve zgrade. Blagoslovjen Jahve koji ga je stavio u srce Elijahu (srpski Ilije, o.a.), sina našeg rabina Meira, da ponovo izgradi kuću Jozefovu, u mesecu Sivanu (mesec jevrejskog kalendar, o.a.), u godini 5509 (godina jevrejskog kalendar - 1749.g., o.a.)".

Međutim, vremenom i u toku turske okupacije Palestine, kao i ograničenom mogućnošću posete Jevreja ovom mestu, ono je bilo zapušteno te konačno skoro i porušeno (slike dole iz 1865. godine).

Ali zahvaljujući opredeljenju Jevreja i željom da se sačuva ovo pretpostavljeno grobno mesto njihovog proroka, prikupljene su donacije Jevreja iz Palestine i Evrope i ono je ponovo obnovljeno (slike dole iz 18. i 19. veka).

Fotografije grobnice "Proroka Jozefa" iz 18. i 19. veka

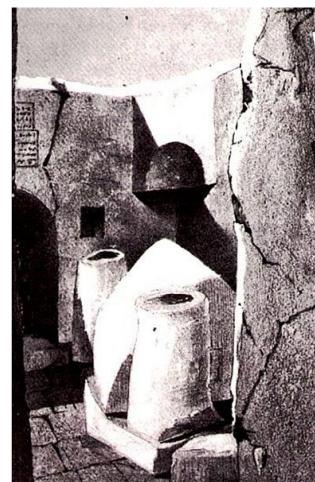
Među naučnicima i arheolozima postoji neslaganje u mišljenju da li današnja osnovna struktura Jozefove grobnice-kenotafa (prazne grobnice) potiče iz biblijskog ili kasnijeg vremena.

"Jozefova grobica", 1839.g,
David Roberts, ulje na platnu

"Jozef pravednik", 1564.g,
rabin Uri Biel, crtež iz putopisa

Fotografija iz 1868.g

Jevrejska ilustracija prikaza grobnice

... i njen današnji izgled

Vremenom, međutim, grobnica je postala predmet verskog ali sve više i političkog sporenja o "pravu nad njom", u početku između hrišćana i Samaričana, a posle i u sadašnje vreme između Jevreja i muslimana.

U vremenu od 1948. do 1967. godine, i arapsko-jordanske uprave ovim područjem (Zapadna obala), Jevrejima nije bilo dozvoljeno da posećuju ovo svoje versko i sveto mesto.

Međutim posle 1967. godine i izraelskog preuzimanja uprave Zapadnom obalom, preuzeta je i nadležnost nad ovom grobnicom. Ona je obnovljena i u okviru njenog kompleksa je počela sa radom jevrejska verska škola (*ješiva*) (slike dole).

Ali, obzirom da je ona sada okružena, u međuvremenu izgrađenim arapskim palestinskim naseljima, stalno je postojala tenzija koja je kulminirala sukobom 1996. godine, u kome je ubijeno 6 izraelskih vojnika koji su je obezbeđivali i 7 palestinskih napadača, i spaljena je i opljačkana obližnja *ješiva* (jevrejska verska škola) <http://www.youtube.com/watch?v=Vhbo8SRYmNA> (slike dole).

Intervencijom izraelske vojske, sama grobnica je uglavnom sačuvana. Dogovorom Izraela i Palestinske samouprave od 2000-te godine, grad Nabulus (Šekem) je predat na upravu palestinskim snagama, pa time i čuvanje grobnice. Nažalost, svega nekoliko sati nakon što im je predata uprava i obezbeđenje ove grobnice, ona je od strane palestinskih demonstranata opljačkana, spaljena, samo grobno mesto razbijeno, a kupola obojena zelenom bojom (bojom islama). Sutradan ujutro ubijen je i lokalni rabin Hilel Liberman, koji je došao da vidi kolika je šteta učinjena na grobnici (slike dole).

Grobnica je potom delimično obnovljena od strane palestinskih vlasti i pod međunarodnim pritiskom kupola joj je ponovo ofarbana u belo, ali njena golgota nastavljena je već 2003. godine kada joj je kupola i grobnica razbijena udarcima čekića, posećeno stablo na njenom ulazu, a u celi kompleks nabacana gomila smeća.

Prikupljenom donacijom Jevreja grobnica je ponovo obnovljena 2008. godine, ali prema dogovoru Izraela i palestinskih vlasti (koje jedine vrše obezbeđenje grobnice), jevrejskim hodočasnicima dozvoljeno je da samo jednom mesečno, u ponoć, posete ovo mesto i to u maksimalnom broju od 800 vernika.

Ipak, grobnica je ponovo oštećena i 2009. godine kada je polomljen nadgrobni spomenik, na zidovima iscrtani kukasti krstovi, a po samom grobu ostavljeni tragovi čizama (slike dole).

2011. palestinska policija je pucala na tri izraelska automobila, ubivši jednog, a ranivši trojicu putnika, uz izgovor da su dolazili na grob mimo

ugovorenog termina i vremena posete. Sva ta ograničenja stvaraju situaciju da jevrejski vernici nisu bezbedni da siđu u grad, te neki od njih svoje molitve obavljaju na brdu iznad Nabulusa (Šekema) u pravcu Jozefove grobnice.

Sve te tenzije ipak ne zaustavljaju jevrejske vernike da u terminima kada im je to po dogovoru dozvoljeno, i uz jake vojne i policijske izraelske snage, hodočaste Jozefov grob i na njemu obavljaju molitvu, pa i venčanja (slike u nastavku).

Jozef (arapski Jusuf) kao prorok je spomenut u Kur'antu 27 puta, u 3 poglavlja. Čak i jedno celo poglavljje (*sura*) Kur'ana nosi ime po njemu. To je 12-to poglavlje.

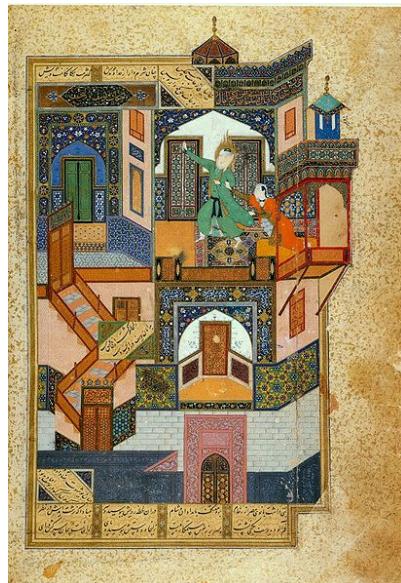
Poseban naglasak i značaj Jozefa (Jusufa) u Kur'antu je dat njegovoj sposobnosti tumačenja snova. U svim tim pominjanjima njega, uključeni su skoro svi detalji i priče o njemu, a koji su dati i u Bibliji (izdaja od strane njegove braće, zatočeništvo u Egiptu, tumačenje snova, Božija pomoć, ponovno povezivanje sa porodicom). Što se tiče samo mesta gde je sahranjen Jozef (Jusuf) Kur'an to ne pominje. Ali ipak islamska tradicija prihvata biblijsko verovanje da je on sahranjen u Šekemu (današnji Nabulus). Istina, ne osporavajući direktno ovu okolnost, šta više i pominjući je, u islamu ipak postoje i verovanja da je on sahranjen u jednoj drugoj grobnici, u Hebronu na mestu koje se zove "Jusuf Kalah" ("Dvorac Jozefov"), neposredno u blizini pećine Makpela – "Grobnice Patrijarha", gde su sahranjeni skoro svi ostali jevrejski praoci (Abraham, Sara, Isak, Rebeka, Jakov i Lea). O tome nam govore: Ali al-Haravi (12./13. vek) - perzijski muslimanski putopisac, Jagut al-Hamavi - irački muslimanski biograf i geograf i autor enciklopedije "Muslimanski svet" iz 12./13. veka i Ibn Batuta - marokanski Berber, putopisac i istraživač iz 14. veka, autor putopisne knjige *Rihla* ("Putovanje").

Osim u Kur'antu, ovaj jevrejski prorok - Jozef (Jusuf) je pomenut i u hadiskoj kolekciji *Sahih al Buhari*, u volumenu 4, knjizi 55, u naraciji broj 593, Abu Huraira (603.- 681.g.), gde kaže: "*Neki ljudi pitali su Poslanika* (Muhameda, o.a.): "*Ko je najčasniji među Ijudima*". On je odgovorio: "*Najčasniji među njima je onaj koji ima najviše strahopoštovanja prema Allahu* (Bogu, o.a.)". A on rekoše: "*O Allahov Poslaniče. Mi ne pitamo za to*". A on reče: *Onda najčasniji čovek je Jozef, Allahov poslanik, sin Allahovog Poslanika* (Jakova, Jakuba, o.a.), *sin Allahovog Halila* (prijatelja, o.a.)"...".

Zanimljivo je pomenuti da se u vezi sa Jozefom (Jusufom), muslimanskoj tradiciji posebno svidela biblijska priča o Jozefu i (neimenovanoj) ženi faraonovog dvoranina i zapovednika straže, Potifara (*Knjiga Postanka*; 39:6-20). Tako je ta, pre svega biblijska, a potom preuzeta priča i u Kur'antu, postala popularan subjekat posebno u perzijskoj literaturi, pod naslovom "*Jusuf i Zulaika*". Iako se ni u Bibliji ni u Kur'antu ne navodi njeni ime, već se samo govori o njoj kao ženi faraonova službenika Potifara, perzijska islamska tradicija je pominje imenom **Zuleika**. Najpoznatija verzija ove priče je predstavljena u

delu perzijskog učenjaka, mistika, istoričara i pisca lirskih i idiličnih *Sufi* pesama i priča, Jamija (1414.-1492.g.) – “*Haft avrang*” - “Sedam prestola”.

“Jusuf beži od Zuleike”, islamska crtež minijatura, 1488.g., Herat, Avganistan, sada u Nacionalnoj biblioteci u Kairu, Egipat (slika desno)

Zaharije (arapski Zakarije)

Zaharije je bio jevrejski sveštenik od roda Aronova (brata Mojsijeva, takođe sveštenika). Za vreme vladavine judejskog jevrejskog kralja Heroda Velikog (40.- 4.g.p.n.e.) on je bio Prvosveštenik u jerusalemском Hramu. Njegova žena je bila Eliševa (na hebrejskom “*Moj je Bog položio zakletvu*” – Elizabeta na latinskom, Jelisaveta na srpskom), rođaka Mirjamina (latinski Marijina), majke Isusove (hebrejski Jošuine).

Ono po čemu je Zaharije (i njegova žena Eliševa-Elizabeta-Jelisaveta) posebno poznat je činjenica da je on otac Johanana – Jovana Krstitelja (Baptiste), jevrejskog asketskog propovednika iz 1. veka (kojeg kasnije hrišćanstvo slavi kao sveca i mučenika).

“Prorok Zaharije”, umetnička vizija (slika desno) i “Zaharijeva grobnica” u Jerusalemu (slika levo)

Prema jevrejskom verovanju jedna od grobnica u dolini Kidron u Jerusalemu je grobno mesto ovog jevrejskog sveštenika. Ona potiče iz 1. veka i građena je u grčkom stilu sa jonskim stubovima, što je bio aktuelni graditeljski uticaj toga vremena. U grobnici nije pronađeno samo telo, pa postoje određena sporenja arheologa u vezi sa ovim.

Zaharije (arapski Zekerija) je u Kur’antu pomenut 7 puta, u 3 poglavlja, i to kao prorok. Kao i u Bibliji, i u Kur’antu se navodi da je on bio otac Johanana – Jovana Krstitelja, i tutor (staratelj) Mirjam (arapski Merjem, latinski Marije), majke Isusove (hebrejski Jošuine). Neki muslimanski učenjaci, kao indijski musliman Abdulah Jusuf Ali (1872.- 1953.g.) i Muhamed Asad (1900.-1992.g.)^{9*}, smatraju da Kur’ān upućuje i na njegovo mučeništvo.

Prema muslimanskom verovanju ovaj jevrejski sveštenik (i Prvosveštenik jevrejskog Hrama u Jerusalemu) i prihvaćeni prorok u islamu, sahranjen je u

^{9*}* Rođen kao Leopold Vajs, Jevrej iz Poljske (Galicije), iz porodice rabina, koji u 32 godini života prelazi na islam. Autor je dva dela: „Put u Meku“ i kapitalnog „Poruka Kur’āna“, prvog prevoda (sa komentarima) Kur’āna sa arapskog na engleski jezik 1980.g. Bio je državljanin Pakistana od 1947. godine, i imenovani direktor Odeljenja za obnovu islama pri Vladi Pakistana.

grobnici, koja je deo "Velike džamije" u Alepu, gradu na severu Sirije (slika navodne grobnice Zaharija - Zekerija, desno).

Johanan – Jovan Krstitelj (arapski Jahja)

Jovan Krstitelj (srpski Jovan, hrvatski Ivan, engleski Džon) je sin jevrejskog sveštenika i Prvosveštenika jevrejskog Hrama u Jerusalemu – Zaharija. Njegovo hebrejsko ime *Johanan* znači "Jahve (jevrejski Bog) je milostiv". Bio je jevrejski asketski putujući propovednik i isposnik. Bio je vršnjak Isusa Hrista (hebrejski Jošue). Zbog svog isposničkog, mučeničkog, bogobožljivog života, te pozivanja ljudi na pokajanje radi oprosta greha, uživao je veliki ugled među Jevrejima. Ono po čemu je posebno postao poznat je njegovo vršenje obrednog kupanja koje je bilo ritualni čin očišćenja kako duše tako i tela, potapanjem u reku Jordan, u očekivanju dolaska *Carstva nebeskog*. Posebno je bitan trenutak njegovog obrednog kupanja (potapanja u reku Jordan) i samoga Isusa Hrista u njegovoj 30-toj godini života. Smatra se da je upravo on učinio najveći uticaj na Isusa da uvede u hrišćanstvo čin obrednog krštenja, potapanjem svojih sledbenika u reku Jordan, kao i čin posta, kao bogopoklonički čin. Pod nesumljivo njegovim uticajem, razvila se ranohrišćanska doktrina, običaji i rituali koje je prihvatio i sam Isus Hrist, iako je u početku bio samo njegov sledbenik.

Prema Bibliji (Novi zavet, *Jevanđelje po Marku*; 6: 14-29) jevrejski judejski kralj Herod je dao da ga se ubije odsecanjem glave, po nagovoru Salome (hebrejski Šlomit, 14.- 62/71.g.), kćerke njegovog brata, jer je Johanan (Jovan) otvoreno govorio i kritikovao udaju njene majke Herodijade (15.g.p.n.e.- 39.g.) za kralja Heroda, brata njenog prvog, tada još živog muža Filipa (4.g.p.n.e.- 34.g.). Ovu informaciju nam daje i poznati rimski istoričar (jevrejskog porekla) Jozef Flavije (37.- 100.g.) u svom kapitalnom delu "*Jevrejske starine*" (knjiga 18, poglavljje 5, strana 2).

Johanan – Jovan Krstitelj ima izuzetno značajno mesto i u hrišćanskom verovanju.

U islamu se Johanan – Jovan Krstitelj naziva arapskim izgovorom ovog jevrejskog imena - Jahja. Kur'an, kao najznačajnija sveta knjiga islama, pominje ga 5 puta, u 3 poglavlja. U islamu Johanan-Jovan (Jahja), zbog svoje izrazite pobožnosti, vere i posvećenosti Bogu, kao i pozivanja ljudi da ispravno slede Božiji put, uživa mesto proroka. Prema muslimanskom verovanju on je svedok Božijih poruka i reči i prorok koji je najavio dolazak Isusa Hrista^{10*}. Takođe prema arapskom muslimanskom istoričaru i biografu Muhameda, Ibn Isaku (umro 761. ili 767.g.) u njegovoj zbirci usmenih predanja o životu Muhameda pod naslovom „Život božijeg Poslanika“ (u orginalu „Kitab Siratu Rasulu l-Allah“), u poglavlu „Miradž“, on govori o Muhamedovom snu o uznesenju u „sedam nebesa“ (raj), gde je, kako Ibn Isak kaže, Muhamed „u drugom nebu sreo Jahju (Johanana, Jovana, zajedno sa Isusom Hristom, o.a.) pre nego što ga je anđeo

^{10*} „Jahja“, „Enciklopedija islama“.

Džibril (Gabrijel, o.a.) uzneo u treće nebo".

Interesantno i važno je pomenuti da Kur'an direktno prenosi informacije iz Biblije vezano za Johanana-Jovana (Jahju) "da je on sin Zaharijev", kao i pominjanje podatka o Zaharijevoj sumnji u mogućnost da on i žena mu Eliševa (Jelisaveta, Elizabeta), oboje stari, mogu dobiti dete. Biblija to pominje u *Jevanđelju po Luki; 1:18-19*: "Tada Zaharije reče anđelu: Po čemu ču ja to spoznati? Ja sam star, a žena mi je u poodmakloj dobi (nerotkinja, o.a.). Anđeo mu odgovori: Ja sam Gabrijel, koji стоји pred Bogom, i poslat sam da s tobom govorim i da ti (u ime Boga, o.a.) donesem ovu radosnu vijest".

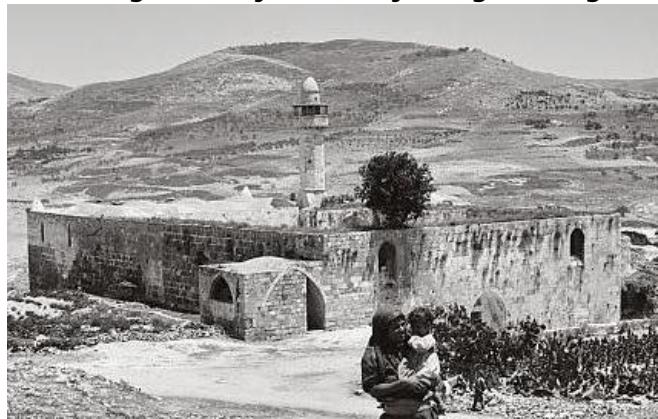
U Kur'antu o ovome piše u 19. poglavlju (*suri*), u ajetima 7-8, 6: "Reče (Zaharije, Zekerija, o.a.): *"Gospodaru moj, odakle meni sin, a žena mi je nerotkinja (a žena mi je u poodmakloj dobi, Biblija)? I ja sam dostigao duboku starost (Ja sam star, Biblija)"* Reče (Bog, o.a.): *"Tako će ti (to biti, o.a.)", rekao je tvoj Gospodar... Mi* (Bog, o.a.) *ćemo te obradovati sinom (i da ti donesem ovu radosnu vijest, Biblija)"*.

Prema verovanju, i jevrejskom i hrišćanskom, ali i arapskom, mesto sahrane Johanana – Jovana Krstitelja je u antičkoj Sebastiji (hebrejski Šomron), gradu u Samariji u blizini današnjeg grada Nabulus (Zapadna obala) (slike dole).

To grobno mesto, kao Johanovo-Jovanovo, pominju još u 4. veku Rufin Akvilejski (344/5.- 410.g.) rimske hrišćanske sveštenike, istoričare i teologe, i Teodorit Kirski (oko 393.- oko 457.g.) značajni grčki hrišćanski biskup, teolog i istoričar. Prema tradicionalnom verovanju to je bilo i mesto samog zatvaranja Johanana – Jovana Krstitelja, a potom i mesto gde mu je odrubljena glava i gde je i sahranjen. U vreme Vizantijske vladavine ovim prostorima na tom mestu je podignuta crkva, da bi 1160., godine u vreme vladavine Krstaša bila izgrađena nova crkva.

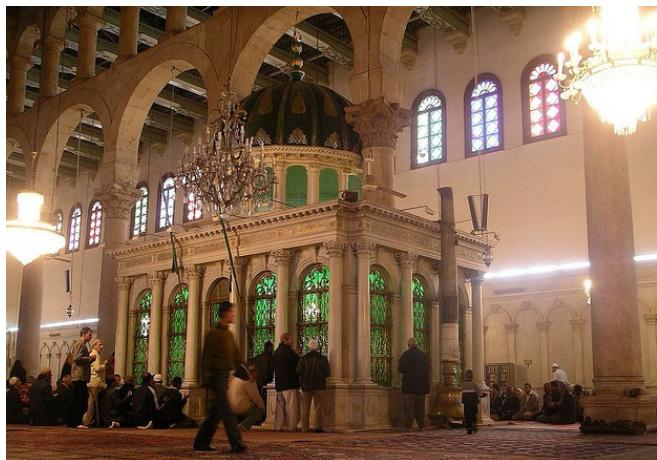
Ona je 1187. godine, posle osvajanja muslimanskog vojskovođe Saladina (1138.- 1193.g.) pretvorena u džamiju, mada neki izvori navode da se to desilo tek 1261.g., za vreme vladavine ovim krajevima od strane

Memluka, kada to mesto i dobiva ime "Džamija nabi (proroka) Jahja" (slika gore desno, iz oko 1920.g.).

Ta džamija je obnovljena u 19. veku za vreme turske-osmanske okupacije i vladavine Palestinom.

Unutar muslimanske tradicije postoji i verovanje da je odrubljena glava Johana – Jovana Krstitelja (Jahje) u grobnici (*turbetu*) u umajidskoj "Velikoj džamiji" u Damasku (Sirija) (slike grobnice-*turbeta* u džamiji, dole).

Važno je još pomenuti da je Johanan – Jovan Krstitelj veoma poštovan i u islamskom misticizmu, to jest **sufizmu**, pre svega zbog njegovih opisa u Kur'antu kao duhovno čistog i dobrog, Bogu istinski posvećenog propovednika i u to ime i isposnika. Sledbenici sufizma posebno naglašavaju Kur'ansko pominjanje da on poseduje "*od Boga dobijeni dar mudrosti*" koju je stekao u mladosti, kao i njegovo poređenje u Kur'antu sa Isusom Hristom (hebrejski Jošuom, arapski Isom).

Eliša (arapski El'jesea)

Elišu je za svog naslednika, kao svog pomoćnika i učenika, izabrao njegov prethodnik, jevrejski prorok Elijah (Elijas, srpski Ilija). Ime ovog jevrejskog proroka iz 9. veka p.n.e. na hebrejskom jeziku znači „*Moj Bog je spasenje*“. Na srpskom se njegovo ime izgovara Jelisije ili Jelisej. Prema Bibliji, prorokovao je u Izraelu 60 godina, od 892. do 832.g.p.n.e.

Delovao je i verski i politički za vreme četiri izraelska kralja; Jorama, Juja (kojeg je i pomazao za kralja), Joahaza i Joasa. Prema Bibliji i jevrejskom verovanju poznat je i po svojim čudesima (razdvajanju reke Jordan, pretvaranju gorke vode iz Jerihonu u pitku, umnožavanju ulja, vaskrsnućem umrlog dečaka, hranjenjem 100 ljudi sa 20 vekni hleba, iscelivanju bolesnih, kažnjavanju zlih bolešću, oslepljivanjem protivničke vojske (sirijske), predskazivanjem, itd.).

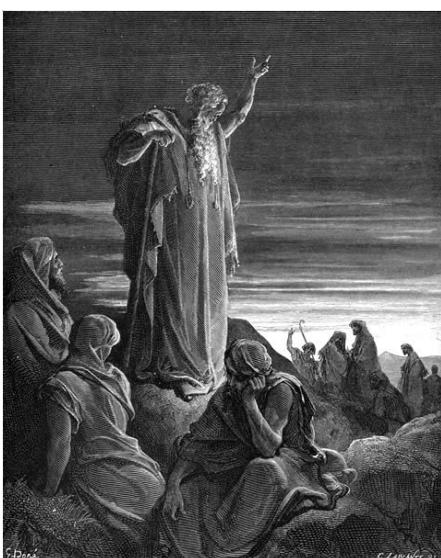
"Prorok Eliša oživljava sina Somaničanke", ulje na platnu engleskog autora Sir Frederik Leitona, 19. vek (slika levo) i crtež iz Biblije, oko 1395-1400.g., Holandija (slika desno)

Ovaj jevrejski prorok, Eliša (arapski El'jesea), se u Kur'anu pominje 2 puta u 2 poglavljia. Arapski istoričar, *mufasir* (komentator Kur'ana), *muhadit* (veliki poznavalac *hadita*) i *kadi* (islamski sudija i poznavalac islamskog prava) Ismail ibn Katir (1301.- 1373.g.), u svom radu „**Kasas al-Anbiya**“ („Priče o prorocima“) prati njegovo rodoslovje preko njegovog oca Šafata, koji se u islamskoj tradiciji naziva Ukhtub, sve do Arona (arapski Haruna). I ranije pomenuti indijski muslimanski učenjak Abdulah Jusuf Ali (1872.- 1953.g.) takođe u svom „*Tafsiru*“ (klasičnoj *sunitskoj* egzegezi -tumačenju Kur'ana) pominje da je Eliša (El'jesea) prorokovao u vreme vladavine četiri izraelska kralja, ali kritikujući narod Izraela koji je „*odbio da čuje njegove reči*“.

Neki muslimani unutar šitskog islama veruju da se grobnica Elišaeva (El'jeseaova) nalazila u selu Al-Avjam, u istočnom delu današnje Saudijske Arabije, i nad tim je grobnim mestom bila podignuta mala džamija. Ali, negde 70-80-tih godina 20. veka, ona je srušena od strane vlasti Saudijske Arabije jer je to u suprotnosti *Vahabističkom* verovanju (ultra konzervativnog pravca unutar *suni* islama) koje je oficijalna religija vladajuće kuće Saudijske Arabije.

Jezekiel (arapski Zul-kifl)

Jezekiel (srpski Jezekilj) je bio jevrejski prorok iz 6. veka p.n.e.

"Prorok Jezekiel", crtež iz Biblije iz 1866.g., Zapis iz Biblije, iz „Knjige proroka Jezekie“, pregament pisan na latinskom jeziku, 5. vek, pronađen na severu Italije, najstarije pronađeni zapis iz ove knjige

Centralni je lik u biblijskoj knjizi jevrejskog Starog zaveta, u „Knjizi proroka Jezekije“, a po jevrejskom i hrišćanskom verovanju, čak je i autor te knjige. Ono što je bitno u njoj je njegovo proročanstvo o uništenju jevrejskoga Hrama u Jerusalemu, ali i proročanstvo obnove i podizanja Trećeg Hrama.

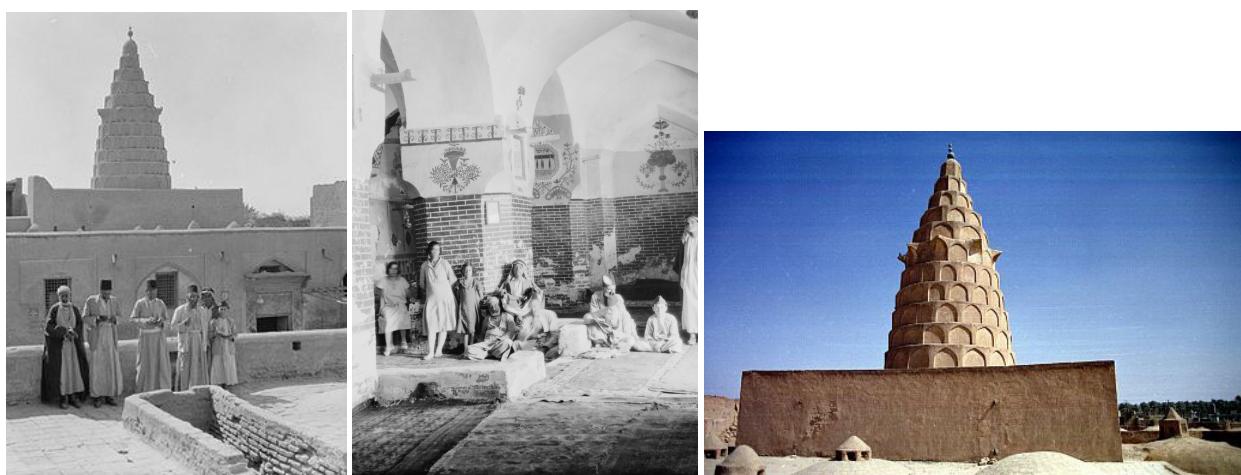
Prorokovao je za vreme judejskih kraljeva Joakima (609.- 598.g.p.n.e.) i Joahina (598.- 597.g.p.n.e.), zajedno sa kojim je 597.g.p.n.e., u 25-oj godini svog života, i sa 10.000 vojnika, zanatlija, majstora i sveštenika, u tzv. "drugoj deportaciji" Jevreja, odveden je u Vavilon u ropstvo. Veruje se da je prorokovao 22 godine, bar do 570.g.p.n.e., ali tačna godina njegove smrti je nepoznata.

U Kur'antu se Jezekiel (arapski Zul-kifl), pominje 2 puta u 2 poglavljia (*sure*). U stvari lik ovog proroka koji se pominje u Kur'antu imenom *Zul-kifl* se, i u muslimanskoj tradiciji i verovanju i u naučnim krugovima poistovećuje sa jevrejskim prorokom Jezekielom. Nemačko-danski kartograf i istraživač Karsten Neibur (1733.- 1815.g.) u svom radu „*Putopis iz Arabije i drugih susednih zemalja*“ (1778.g., strane 264-266), zapisao je da je posetio mesto u Iraku koje nosi ime Al-Kifl, gde se nalazi grobnica za koju Jevreji veruju da je grobnica proroka Jezekiela, te je oni hodočaste. Na unutrašnjim zidovima i kupoli te grobnice se nalaze ispisi na hebrejskom jeziku, i srednjovekovni islamski cvetni motivi.

Unutrašnjost grobnice i natpisi i detalji na hebrejskom jeziku u njoj

Do sredine 20. veka (oko 1950-tih godina), kada je u Iraku živila velika, brojna i jaka jevrejska zajednica, za vreme jevrejskog praznika *Pesah* (koji slavi oslobođanje iz egipatskog ropstva), na hodočašće ovom, Jevrejima svetom mestu, je uobičavalo doći i po 5.000 ljudi.

Jevreji na molitvi pred "Jezekielovom grobnicom" i u njoj (dve slike iz 1932.g.) i njen izgled danas (slika desno)

Za vreme vlasti iračkog predsednika Sadama Huseina, ovo grobno mesto je bilo pod zaštitom njegovog autoriteta. Posle njegovog svrgavanja, 2010. godine, lokalne vlasti su pod motom obnove i očuvanja ovog grobnog mesta iskazale namjeru da grobniču pretvore u džamiju, te da se jevrejski aspekti grobnice ispoljeni i kroz hebrejske natpise u njoj, izbrišu i zamene arapskim natpisima i islamskim simbolima. Još uvek nije jasno da li je do ove namere došlo, ili su zagovornici ove inicijative, pod pritiskom SAD-a i Engleske, bar privremeno odustali od ove namere.

Muslimani veruju da ova grobnica pripada osobi po imenu *Zul-kifl*. Na arapskom jeziku *zul-kifl* znači "jedan u duplome" ili "dvojnost". To prilično odgovara ulozi koju je jevrejski prorok Jezekiel ostvarivao u vreme kada su Jevreji bili u izgnanstvu u Vavilonu, i kada je on svojom ulogom predstavljao i duhovno-verskog vođu, ali i personifikaciju političkog i nacionalnog vođe u vreme kada je jevrejska država bila uništена. U svakom slučaju, i muslimani ga poštuju kao proroka, a osim u Kur'antu pominje se i u radu arapskog istoričara Ismail ibn Katira (1301.- 1373.g.) - „**Kasas al-Anbija**“ („Priče o prorocima“).

Jošua (grčko-latinski Isus Hrist, arapski Isa)

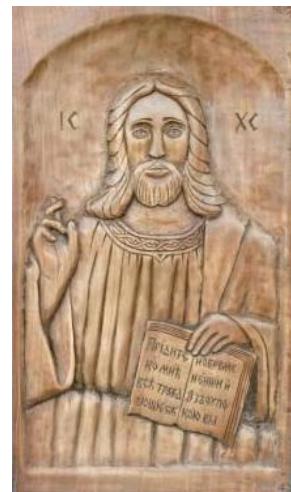
Jošua (Isus) je bio jevrejski putujući propovednik i rabin iz Nazareta. Rođen je oko 5.g.p.n.e. u judejskom gradu Betlehemu, gradu porodice jevrejskog izraelskog kralja Davida. Samo njegovo hebrejsko ime Jehošua znači „Jahve (jevrejski Bog) spašava“ („Bog je pomoćnik“), dok dodatak njegovom imenu *Hrist* ili *Hristos*, predstavlja titulu koja dolazi od grčke reči „pomazanik“, što odgovara značenju hebrejske reči „Mesija“. Prema hrišćanskom Novom zavetu smatra se da je on sa svojim učenjem počeo u 30-toj godini svoga života, pošto ga je u reci Jordan krstio njegov rođak po majci, Johanan Jovan Krstitelj. Četiri hrišćanska novozavetna jevanđelja (biblijska *Jevanđelja po Mateju, Marku, Luki i Jovanu*) nam daju najviše informacija o Isusu (Jošui).

Iz informacija koje o njemu dobivamo iz Biblije, nesporna je okolnost jevrejske pobožnosti njegovih roditelja, majke Mirjam (latinski Marije) i njenog muža Jozefa (srpski Josifa) koji sa njim pohode jevrejski Hram u vreme jevrejskog praznika Pesah (Novi zavet, *Jevanđelje po Luku*; 2:41-52).

Okolnost "kraljevskog porekla" Isusa od loze jevrejskog izraelskog kralja Davida, pomenuta je na više mesta u Bibliji, Novom Zavetu (*Jevanđelje po Luku*; 1:1: "Rodoslovje Isusa Hrista, sina Davidova, sina Abrahamova", *Jevanđelje po Luku*; 2:1-2 i 6: "Dođoše sa istoka magi /tri kralja/ u Jerusalem i upitaše: Gdje je novorođeni kralj jevrejski?...Betleheme, zemljo Judina, ti nikako nisi najmanji među gradovima Judinim, jer će iz tebe izaći vođa koji će biti pastir naroda moga - Izraela"). I u *Jevanđelju po Jovanu*; 12:13, se kaže: "...neka je blagosloven koji dolazi u ime Gospodnje, kralj Izraelov!"

I konačno, prilikom raspeća Isusa Hrista od strane rimskih okupatora Judeje, prokuratora Poncija Pilata, nad glavom razapetog Isusa je stajala tabla sa natpisom "Isus Nazaričanin, kralj jevrejski".

"Isus Hrist", umetničko viđenje, reljef u drvetu, autora Vojvodanović Vlastimira, Srbija (slika desno)

Iako je za njegova života, njegova služba i učenje bilo usredsređeno na njegove najodanije sledbenike koji su bili samo Jevreji (osim Luke) (što se vidi i u njegovoj izjavi „*Ja sam poslat **samo** ka izgubljenim ovcama **doma Izraelova***“ /Jevanđelje po Mateju; 15:24/), njegovo učenje će se sve više širiti i među nejvrejske narode. Tako će on, kao vođa religioznog pokreta unutar judaizma, još za svog života, a posebno posle njegova ubistva i vaskrsnuća, postati temeljni, suštinski i najcenjeniji lik hrišćanstva i hrišćanskog verovanja.

Judaizam odbacuje verovanje da je Isus (Jošua) Božiji sin, mesija, pa čak i prorok

U Kur'antu Isus (arapski Isa) se pominje 29 puta u 14 poglavljima. Smatra se božijim poslanikom, prorokom i mesijom, koji je govorio i učio ljudi o prihvatanju i verovanju u samo jednog Boga, i koji je donosio objavu o takvoj božijoj veri. Prateći opise i karakteristike Isusa (Isaa) iz Biblije, i Kur'an kazuje da ga je rodila devica Merjema (hebrejski Mirjam, latinski Marija), da je izvodio različita čuda po dopuštenju Božnjem (oživljavao mrtve), te da ga je Bog poslao deci Izraela sa novom knjigom objave – Indžilom (*Jevanđeljima*). Takođe, islamsko učenje smatra da je Isus (Isa) predvidio dolazak Muhameda^{11*}.

Ono u čemu se islamsko verovanje ne slaže sa hrišćanskim u vezi Isusa (Isaa) jeste da islam ne smatra da je on bio ubijen niti razapet na krst i vaskrsao, već smatra da je „živ uznesen u nebo“, te da će se on *Sudnjeg dana* vratiti na zemlju da „uspostavi pravdu i pobedi islamskog antihrista – Dedžala, koji će se pojaviti pred kraj vremena, predstavljajući izopačenu verziju duhovnosti, zavodeći ljudski rod u konačnu i kobnu iluziju“^{12*}.

Takođe islamsko učenje (kao i jevrejsko) u potpunosti odbacuje ideju o njegovoj „božanstvenosti“, odnosno o Isusu (Isi) kao „*Isusu Bogu ili Božnjem sinu*“. To se čak jasno i negira, pa tako u Kur'antu (5. poglavje, 19. ajet) i piše: „*Sigurno su zanjekali* (istinu, – „Bezbožni su oni koji govore“, o.a.) *oni koji su rekli:* „*Zaista je Bog Mesih* (Isus-Isa, o.a.), *sin Merjemin!*“ Reci: „*Pa tko može spriječiti Boga ako hoće da uništi Mesiha, sina Merjemina, njegovu majku i sve koji se nalaze na zemlji?*“.

**Perzijska islamska minijatura
"Isusove propovedi na Gori"**

Ezra (arapski Uzeir)

Značaj ovog jevrejskog sveštenika i pisara ogleda se već i u tome da je u Bibliji njegovoj ličnosti i njegovoj posvećenosti strogom pridržavanju jevrejskih verskih zakona *Tore*, posvećena cela jedna knjiga koja i nosi naziv *Knjiga o Ezri*. Pretpostavlja se da njegovo ime dolazi od skraćenog imena Azarijah, što na

^{11*} "Isa", "Enciklopedija islama".

^{12*} "Isa", "Enciklopedija islama".

hebrejskom jeziku znači „*Bog pomaže*“. Od strane perzijskog kralja Artekserksa I (465- 424.g.p.n.e.) poslat je kao predvodnik grupe Jevreja, bivših robova u Vavilonu, da obnovi jevrejski verski život u Judeji i Jerusalemu. To se desilo oko 459.g.p.n.e. Smelost, predanost i doslednost kojom je on to činio učiniće ga jednom od najpoštovanijih figura u judaizmu. Ulogu sveštenika, Velikog sveštenika i pisara obavljao je od 480. do 440.g.p.n.e.

U Kur'anu se Ezra (arapski Uzeir) pominje u 9-om poglavlju (*suri*), 31. ajet, kao neko ko je cenjen među Jevrejima kao „sin Božiji“, naglašavajući time značaj koji je on imao u jevrejskoj istoriji i verovanju.

Iako u Kur'anu nije direktno pomenut kao prorok, od strane većeg broja muslimanskih učenjaka se smatra jednim od njih.

Prema rimskom istoričaru (jevrejskog porekla) Jozefu Flaviju (37.- 100.g.) Ezra je sahranjen u Jerusalemu. Ali negde oko 1050. godine, na zapadnoj obali reke Tigra u blizini današnjeg grada Basre u Iraku, je navodno otkriveno njegovo grobno mesto. To verovanje se ustalilo među lokalnim stanovništvom pa je dobilo i ime „*Al Uzairova grobnica*“, te postaje mestom hodočašća lokalnih Jevreja i Muslimana.

Današnji izgled ta grobnica dobiva pre oko 250 godina (slika desno). Ono što je bila posebna karakteristika je da je to bilo zajedničko mesto molitve i muslimana i Jevreja. U njenom kompleksu postoji i sinagoga, a ceo kompleks je ograđen zidom. Kupola je ukrašena plavim kamenim mozaičkim kockama.

Posle masovnog proterivanja i iseljavanja Jevreja iz Iraka (1951/52. godine), i uz dan-danas uočljivu prisutnost jevrejskih simbola i natpisa na zidovima na hebrejskom jeziku (slika levo), kompleks je pretvoren u šiitsku muslimansku grobnicu, kojoj pohode samo lokalni Arapi šiiti južnog Iraka.

Samuel (arapski Samaval)

Značajan je jevrejski vođa, poslednji iz kategorije sudaca, a prvi od velikih proroka koji su počeli proricati unutar *Zemlje Izraela*. Pomazao je prva dva kralja izraelskog kraljevstva - Saula i Davida. Majka mu je bila Hana, a otac Elkahan. U Bibliji su mu posvećene dve knjige: *Prva i Druga Knjiga o Samuelu*. Njegovo ime u slobodnom prevodu sa hebrejskog znači „*Bog čuje*“, što u mnogome odražava i njegovu veliku pobožnost.

U Kur'anu Samuel (arapski Samaval) je pomenut posredno u jednom poglavlju (2: ajet 247. „*Reče im njihov poslanik*“), u kontekstu pomazanja prvog izraelskog kralja – Saula.

Posebno mesto koje treba ovde pomenuti zauzima i pitanje pretpostavljenog mesta sahrane ovog jevrejskog vođe iz vremena pre uspostavljanja kraljevine Izrael.

Prema Bibliji (*Prva knjiga Samuilova; 25:1 i 28:3*), Samuilo je sahranjen u svom rodnom gradu Ramahu (osam kilometara severno od Jerusalema). Još u vizantijsko doba na tom je mestu sagrađen veliki samostan, ali je od njega malo ostalo. Potom je na tom mestu sagrađena crkva „*Svetog Samuela od Šila*“.

Potom su na tom mestu krstaši podigli vojnu utvrdu, ali je ona srušena od Turaka Memeluka i na tom mestu je 1730. godine podignuta građevina koja nosi ime *Nabi Samuel* ili *Nabi Samaval*, što bi u prevodu sa arapskog jezika značilo „Grobnica proroka Samuela-Samavala“. Kada je uz tu građevinu izgrađen i dodat minaret, građevina je pored samog prepostavljenog grobnog mesta i funkcije grobnice, sada dobila i ulogu džamiju (slika desno).

U podzemnom delu sa severne strane grobnice nalazi se grobno mesto koje posećuju samo Jevreji muškarci (slika desno), a prostor u prizemlju i žene. Jevreji to posebno čine na dan 28. *ajara* po jevrejskom kalendaru, na dan smrti proroka Samuela.

U drugom delu ove građevine, sada džamije, nalazi se *mihrab* (grobnica), prema muslimanskom verovanju grobno mesto proroka Samavala (Samuela) (slika levo).

Za kraj predstavljanja proroka u islamu, važno je pomenuti da, osim u samom Kur'ānu, priče o prorocima u islamskom učenju se susreću i u tako zvanim „*Izraelitima*“, jevrejskim predanjima i porukama koje su Arapi tako nazivali, a koje su ušle u islamsku literaturu i sadržaje *hadisa*^{13*}, kao misli i poruke koje vode poreklo iz jevrejsko-hrišćanske tradicije, i koje je Prorok Muhamed citirao. „*Izraelite*“ su uglavnom nebiblijска objašnjenja priča i tradicija (na hebrejskom se nazivaju *Midrašim*, zbirno ime za klasičnu rabinsku

^{13*} Posle Kur'āna drugog izvora islama i šerijatskog prava, koji predstavlja ono što je Božiji poslanik Muhamed izrekao kao i ono što su o njemu i njegovim postupcima rekli njegovi *ashabi* (savremenici i lični poznavaci).

egzegetsku literaturu) koje daju dopunske informacije ili tumačenja o događajima ili pojedincima, zatim iz hebrejskih propisa, pravila i drugih svetih knjiga (ali ne iz Biblije).

Među njima posebno mesto zauzimaju tzv. "**Kasas al-Anbija**" (u nekim izvorima **Kisas**), što u prevodu znači "Priče o prorocima". To je zbirka priča preuzetih iz Kur'ana i druge islamske literature, i prilagođena pre svega tumačenju priča, tekstova i sadržaja iz Kur'ana. Pošto su najpoznatije one koje je priredio izvesni i nedovoljno poznati Kisa'i (oko 1100.g., Muhamed ben Abdulah al-Kisa'i) one su po njemu i dobile ime. On je, dakle, autor jedne od zbirki priča o prorocima, koji daje podatke koji ne postoje u drugim zbirkama, niti se ponavljaju u kasnijim egzegezama^{14*}.

Njegove priče su podeljene u tri kategorije: 1. legende i priče o stvaranju sveta; 2. legende i priče o prorocima; i 3. priče o izraelskim vladarima i njihovom narodu od vremena smrti Mojsija do njihovog ulaska u "Obećanu zemlju". Te priče on je ponekad vezao za lokalni folklor ili usmenu tradiciju arabijskog i bliskoistočnog prostora, ali mnoge od njegovih priča iz zbirke "*Kisas al-Anbija*" su ustvari echo koji je na arapsku i islamsku tradiciju ostavio sadržaj priča iz srednjovekovnog jevrejskog i hrišćanskog nasleđa.

Koristeći zapise i pisanja Kisa'ia, o prorocima je pisao i savremeni arapski istoričar, *mufasir* (komentator Kur'ana), *muhadit* (veliki poznavalac *hadita*) i *kadi* (islamski sudija i poznavalac islamskog prava) Ismail ibn Katir (1301.- 1373.g.) u svom radu „**Kasas al-Anbija**“ („Priče o prorocima“).

Vredno je pomenuti i da su ove priče iz zbirke "*Kisas al-Anbija*" u 16. veku poslužile kao moto nepoznatom turskom slikaru za jednu bogatu kolekciju islamskih likovnih minijatura.

O prorocima preporučujemo pogledati i link: http://www.al-huda.com/TPOI_32.htm.

* * *

Autor teksta i izbor slika: Aron Albahari

^{14*} Nauka o tumačenjima tekstova (u ovom slučaju teksta Kur'ana).